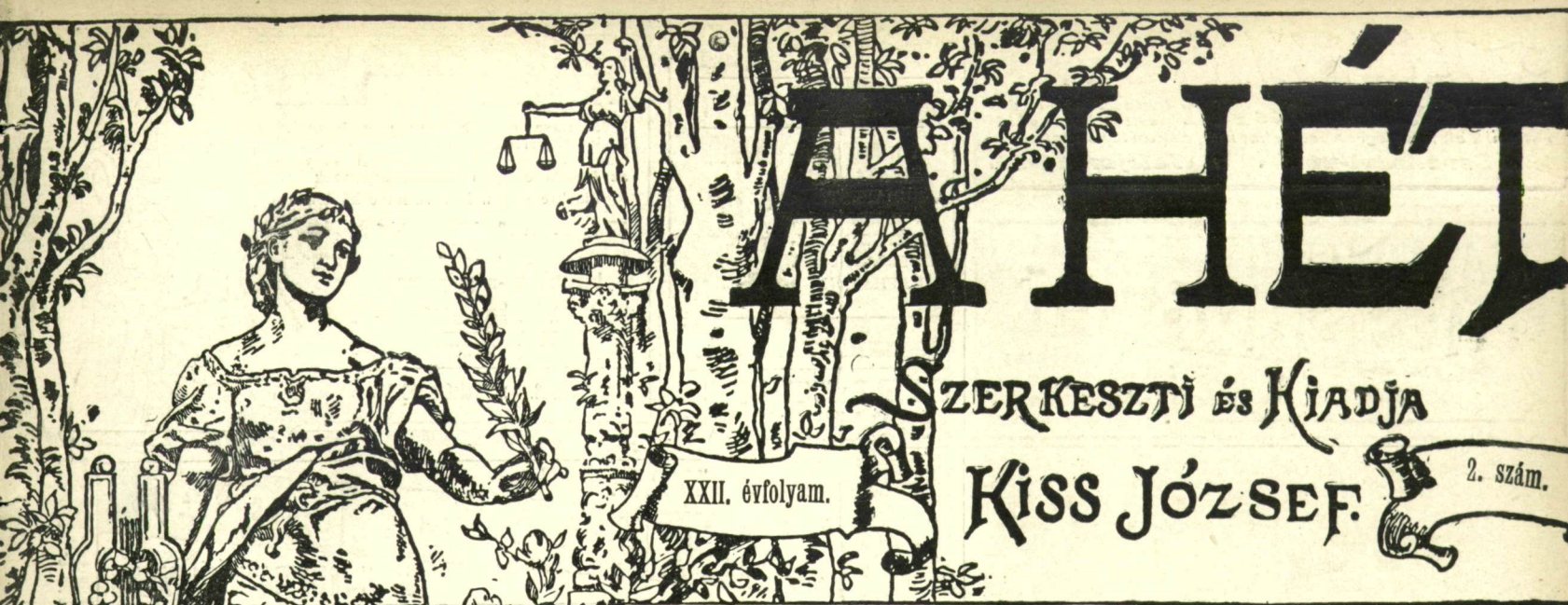

A HÉT

SZERKESZTI ÉS KIADJA

KISS JÓZSEF

2. szám.

XXII. évfolyam.

BERLITZ

Erzsébet-körút 15.

NYELVISKOLA

felnőttek részére.

FORDÍTÁSOK

A HÉT

SZERKESZTŐSÉGE ÉS KIADÓHIVATALA

most

VIII., Népszínház-u. 22.

GÓTHNÉ KERTÉSZ ELLA

• **TÜZIFÁT** •
Bun Gusztáv és Fia legszolidabb budapesti cégnél vásároljon. Telefonmegrendeléseket még aznap lebonyolítunk.
IX., Soroksári-ut 37. :: Telefon 58-69.

MATTONI-FELE
GISSHÜBLER
 természetes
 égvényes
SAVANYÚVIZ.

**BEKOTÉSI
 TÁBLÁK**

A HÉT KIADÓ-
 HIVATALÁBAN
 BUDAPEST, VIII. KERÜLET,
 NÉPSZINHÁZ-
 UTCZA 22. SZ.
 KAPHATÓK • fillérért •

2.60

HIRDETÉSEK
 felvételnek A HÉT kiadóhivatalában,
 VIII., NÉPSZINHÁZ-UTCZA 22.

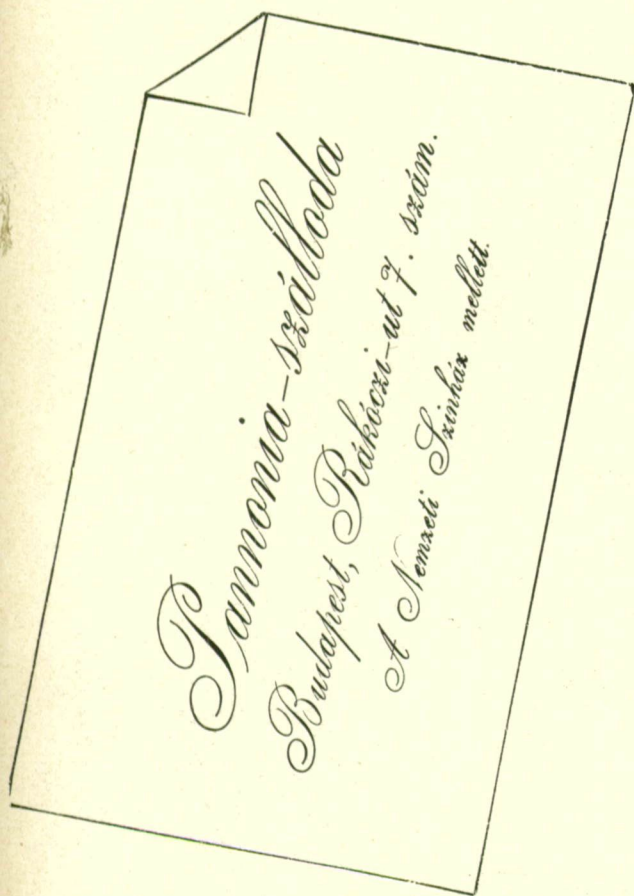
Kézimunka

bevásárlása előtt hozassa meg legutolsó kézimunka-értékesítőmet, mely 228 negyedréti oldalon 3150 rajzot tartalmaz és tulszárnyalja az összes eddig megjelent árjegyzékeket.
 Vidékre ingyen és bérmentve küldöm.

Bérczi D. Sándor

kézimunka-nagyiparos
 Budapest, VI. ker., Dessewffy-
 utca 5. sz., saját áruházában.

Alapítva 1883. :: Telefon 109-06.

ELŐKELO ITAL.

JAS. HENNESSY & Co. COGNAC
 CSAK EREDETI TÖLTÉSÜ ÜVEGBEN

MOËT & CHANDON

*a legfelsőbb udvar
 és az arisztokrácia
 pezsgője.*
Alakult 1743.

Vezérképviselet: J. Weidman Wien. III.

D ivatos női kézimunkák, himzőanyagok, elő-
 rajzolt és kezdett kézimunkák. Különös
 speczializikk. Gyöngyfűggyönyök és
 vitragok. — Választékárut szívesen küldünk.
Wieg testvérek BUDAPEST, V.,
 Deák Ferencz-u. 16.

Reggelizés előtt fél pohár
SCHMIDTHAUER-féle

Használata valódi áldás gyomorbaajosok-
 nak és székszorulásban szenvedőknek.

Igmándi keserűviz

az elrontott gyom-
 rot 2-3 óra alatt tel-
 jesen rendbe hozza.
 Kis üveg 40 fill.
 Nagy üveg 60 fill.

MÉGBEJEL MINDEN VASÁRNAP.

Előfizetési feltételek:

Egész évre ... kor. 20.—

Félévre ... > 10.—

Negyedévre ... > 5.—

Egyes szám ára 40 fillér.

A HÉT

POLITIKAI ÉS IRODALMI SZEMLE.

SZERKESZTI KISS JÓZSEF.

Szerkesztőség és kiadóhivatal:

BUDAPEST,

VIII., Népszínház-utca 22. sz.

Telefonszám: 61—38.

Hirdetések

felvétele ugyanott.

— Budapest, január hó 8. —

Január elsejével kezdődött az új évnegyed.

Ama tisztelt előfizetőinket, kiknek előfizetése december végével lejárt, tisztelettel kérjük, hogy előfizetéseiket hováelőbb megújítani sziveskedjenek.

Előfizetési feltételek:

Egész évre 20 kor.

Félévre 10 kor.

Negyedévre 5 kor.

Műtárványszámok kívánatra ingyen.

A HÉT kiadóhivatala,

VIII. ker., Népszínház-utca 22. szám.

Krónika.

A cigány.

— jan. 6.

A szamosujvári fegyház cigány lángelméjéről szóló tudósítás kétségtelenül egyike az elmúlt hét legérdekesebb hireinek. De az érdekessége csak ott kezdődik el igazán, hogy tulajdonképpen nem is a Finta István miatt érdekes, akiről szól, hanem a miatt a tudósítás miatt, amelyik szól róla. Az ügy persze így egy kissé homályosnak és bonyolultnak látszik, de tüstént fogok szolgálni bővebb felvilágosítással is, még pedig olyan felvilágosítással, amely elsősorban is arra vet fényt, hogy miért olyan homályos és bonyolult a dolog kezdete.

Röviden, de már érthetőbben azért, mert darázs-fészekbe nyulni akkor is kellemetlen dolog, amikor ez a fészek a saját magunk fészke, még rövidebben, de immár egészen érthetően azért, mert a zoológia háromféle állatspécziest nem tud kimutatni: a) zöld lovat, b) cigányt, aki művész ne volna és c) naív reportert. A lónak a fogalma — tessék ebben az ügyben bővebb felvilágosításért Syrion konkrónikásomhoz fordulni — csakugy kizárja a zöltség fogalmát, mint ahogyan kizárja a reporter fogalma — no, itt már magam is jelentkezem — a naivitás fogalmát. És viszont: ahogyan ki van zárva a hipológia Farbenlehrejből a zöltség fogalma, úgy egészen bizonyos és kétségtelen, hogy a cigány mindig mulhatatlanul egybeesik a művész fogalmával. Amiből azután önként folyik a következtetés, hogy az a reporter, aki világra szóló csodát lát a börtönbe csukott cigány-kovács művész voltában, legalább is naív.

Mert hiszen ma már körülbelül huszezer, vagy nem bánom, lehet velem alkudni, harmincezer esztendő igazság az, hogy minden cigány Isten adta módon, vagyis a születésénél fogva, avagy tehát a szó leg-összintébb és legteltesebb értelmében művész. A világot sem a muzsikás cigányról, vagy egyáltalán akár-miféle speciális cigányosztályról akarok itt beszélni, hanem egyáltalán a cigányról, tehát minden cigányról, — lévén természetesen a jelenlévők itt is kivételek.

A cigány, avagy gitano, avagy zingaro, — saját-ságos szójáték-véletlené a zenének, hogy a gitano szó éppen úgy viszonylik a zingaro szóhoz, mint ahogy a klasszikus kitharából lett a gitár is meg a czitera is — tehát a cigány ködös évtizedekkel ezelőtt már művészek született valahol a Bramaputra, vagy a Ganges, avagy az Indus folyásának a vidékén. Művészek. Vagyis olyan elábránduló emberfajtanak, amelyiknek nincs semmiféle gondja az élet valódi valóságaira, amelyik a maga lélkéből, a maga fantasztikumára révén képes kiszakítani önönmagának egy egészen speciális világot. És él, ebben az elgondolt és egészen irreális életben él akkor is, ha mellette a kolera meg a pestis ezerszámra viszi magával a társait, de él akkor is, ha becsukják, ha akár Szamosujvárra teszik hűvösebb helyre. Mert a cigány csak igazán az a Plátó, amelyik még a borsón is szépet álmodik, mert mindig álmodik és mert nem tud meglenni a nélkül a leghiúbb és legfeleslegesebb szépség nélkül, amit vulgo művészetnek is nevezünk, de aminek az igazi és becsületes magyar neve az, hogy: kasza-kapa-kerülés.

De hiszen a Finta István művész-mivoltának a megmagyarázásaért nem is kell egészen elmenni a Bramaputra vidékére. Közelebb is akad magyarázat. Teszem fel azt, a falu végén. A sokszor és élmelyítően emlegetett cigánysoron. Sorstársam Blowitz nemes mesterségében, ugyan jártál-e már valaha valahol egy falunak a végén? Te, aki annyi mindehnek a végére tudsz járni, bizonyára megtapasztaltad már a falu végét is és ott kétségtelenül cigányokra bukkantál.

De mit csinálnak a cigányok a falu végén? Bizony egyáltalán nem Istennek tetsző, embernek kedves munkát, hanem csupa nagy feleslegességeket. A férfiak közül az egyik patkószeget kovácsol, a másik rézkondér oldalát döngeti, a harmadik teknőt vág, a negyedik pedig vályogot vet. Szóval csupa olyan felesleges dologgal keresi a mindennapi bagóját, amire okos embernek sem ráérő ideje, sem türelme, sem pedig az az ugynevezett fantáziája nem volna meg. Másként: a

zigány művész, avagy iparművész már a falu végén is és Isten ments, hogy rendes munkához fogjon, mert akkor vagy lovat köt, vagy betör valahová. Az aszszonynépe, az azután még feleslegesebb munkát végez. Vagy a maga kőcsohajába fonogat bele kalárisfüzért, vagy a porontyát aggatja tele cifra és fantasztikumra szabott ruhával, vagy pedig belebámul a dohányja füstjébe, mert ott látja valahol azt a csodálatos mennyországot, amelyikről egészen bizonyos, hogy megvan, csak azt kellene még megtudni róla, hogy hol is van valahol még máshol is rajtukon kívül. Mert megvan, mert ha nem volna meg valahol másutt is, akkor nem volna meg itt bennünk sem csak azért, hogy gyötörjön bennünket az elérhetetlenül biztos voltával.

És ezekből a nagy semmittevésekből, ezekből a csupán passzióra induló munkákból alakul ki már ott a falu végén a művészet. Csodás fafaragványok, az égett föld játéka, a réznek, vasnak, bronznak, ezüstnek mesterségre kolompározott filigránjai, amiket azután egy-egy vajdának a botja bunkóján, vagy a mentéje pitykéjén bámulunk meg iparművészeti remeknek. És nem vagyok Liszt-párti ember, de azért bizonyos, hogy ott, a falu végén, a sátor alatt, de még inkább a sátor előtt termett meg a legtöbb magyar népdal is.

Még emlékszem, pedig valamikor régen, a nyolczvanas évek végén történt, a marcaltói gyilkos cigányok főtárgyalásának a történetére. Bent a nagyteremben a tekintetes törvényszék éppen a Ráfáel vallatta. Akkora ember volt, mint a faragott kapubálvány és olyan szép, mintha Munkácsy Mihály dióbarna hajura festette volna. És amikor elkezdett beszélni, a csavaros, srófra járó, szinte imádkozó lejtésű mondatszerkesztésében ott volt benne az egész Rigvéda. Nem érzékcsalódás volt tőlem; nem is talán még el nem mosódott iskolai emlék, hanem egészen bizonyos valóság: ahogyan ez a Ráfáel akkor beszélt, akkor védekezett, az kész költemény volt. Már tudniillik nem csupán a belső tartalma, a hazug mivolta miatt, — mert hiszen nem kell éppen cigánynak lennünk, emigy is mindnyájan költők vagyunk, amint a hibáinkat kell szépíteni, vagy a gazságunkat kimagyarázni — hanem a külső formájára is. Lükettő szavak, megragadóan pittoreszk mellékmondatok, szárnyaló hasonlatok, természetes paralellák a madárról, a virágról, a szélről és a felhőkről ez mind, de Isten bizony mind benne volt a Ráfáel védekezésében.

És amíg ő ott bent a tárgyalóteremben kitalálta hirtelen, hogy Marcaltó mellett tulajdonképpen nem is ők verték agyon a pápai vásárról hazatérő csizmadiákat, hanem azok támadtak époszi rohamra ellenük, addig kint, a törvényszék épülete előtt ott ült vagy nyolcz cigányasszony a porontyával. Keserves februári hideg volt. A bakonyi szél még a kanonokok prémes bundáját is kifirtatta, de az asszonyok meg a gyerekek félmezitelenül ültek ott a gyalogut trachit-kövén és az egyik asszony — talán éppen a Ráfáel felesége volt — kiabálónan kék-vörös selyemszálat fonogatott bele a fia hosszú csimbókjába. A gyerek egy pendelyben vaczo-

gott a hidegtől és néha rá is nézett az anyja kendőjére, de azért mégis csak jobban esett neki, hogy a hajába fonnak tarka selyemszálat.

Mert hogy éppen ilyen a cigány. Meg tud lenni minden nélkül, csak éppen anélkül nem, ami a rendes embernek felesleges. Koplal, de azután verset korog az üres gyomra, gyilkol, de az nem mészárlás neki, nem is büntény, hanem hősköltemény. És egy szál patkószegbe bele tudja verni a hajdan odavesztett meseországnak, Indiának minden ábrándos gyönyörűségét.

És ha becsukják, mint Finta Istvánt? Hogy a reális világról magának az államnak kell gondoskodni? Ugyan? Ki csodálkozhatik, hogy akkor él fel csak egészen a cigányban a művészösztön, akkor szárnyal legszabadabban a lelke szárnya, amikor a teste, ez az egészen feleslegesnek érzett kölönöz mások gondjára van bízva már.

Gondolom ezért megoldhatatlan a cigánykérdés is, mert a cigányt nem lehet megbüntetni és nem lehet rakoncán tartani. Még Szamosujvárra is magával visz egy darabot az elvesztett Indiából, még a tömlőz bolt-hajtását is azurkéknek látja, még a folyosó kövén kopogó börtönör lépése is muzsika neki, még a vízvezeték csapja is jobb, hogyha valami formán keresztül adhatja a vizet.

Paganel

Őszi éjjel.

A házak fedeléről halkan zuhan a zápor
S a sáros utakon egykedvűn feketél,
Csak annak jó, ki most, míg lenge párafátyol
Hull ablakára, benn kék láng előtt henyél
És drága könyvet forgat és álmosan betűzget,
Sokszinű lapokon nevetve surran át,
Hol pásztornép mulat alján rőt törzsű fűznek
S hűs vízre hajlanak ezüstlevelű fák.

S engem nem vonz e táj, mely alkonyi folyón áll,
Bronzszínű csillagok az esti rét felett,
Nincs más játékszerem két béna szemgolyónál,
Mely távol éjtszakák sötétjibe mered.
Hol vannak könyveim, mik képet ontának
S miknek halk fényiben szemem füröszténem?
Mert rám sötét ruhát remegve vont a bánat,
A létem szürke lét s pár ernyedest enyém.

Már sima lent az ut. Esernyős, hosszú árnyak
Tipegnek rajta át, pár kőszia csillag ég,
Melyet fehér kövön siró szelek zilálnak
S mind nesztelen dereng, mint vertarany nyakék...
Ó, hogyha látna így kegyetlen arccsal, állni
Mély álomtengerek lankadt fejű hajósát —
A távol őszi csend oly végtelen, királyi
S ragyognak csendesén s olajbarnán a tócsák.

Turóczi József.

Egy szökevényről.

Irta: TÖMÖRKÉNY ISTVÁN.

I.

A nagy, ódon fekete házban egy öreg asszony lakott. A régi épület a forgalmas, zajos utca közepén olyan volt, mint egy nagy darab elhagyatottság, a százados fák olyan szomorúak, a réz oroszlan a nehéz kapuban oly antik zöld volt s oly néma nyugalommal tartotta fogai között a kalapácsot, hogy szinte félve néztek reá az emberek. Az utca gyerekei az iskolából jövet elvégezték pajkos játékokat minden háznál, de e komor, sötét falak mellett csöndesen, szépen mentek el, amint nekik egyébként minden fal mellett elmenniök kellene. Abba a házba nem kiabált be a napernyőcsináló, nem csöngött lármásan a vizes ember s a félkezi verklis, aki harmincz év előtti nőtákat zörgetett, nem mert beállni a keréken járó bandával a kapu alá, a hirdetésragasztó emberek nem merték odaakasztani a ház oldalára a polgármester megátalkodott és kétségbeesetten egyforma kiáltványait, — igen, így féltek e háztól mindenek, pedig a házban csak egy öreg asszony lakott.

Ezt az öreg asszonyt úgy hívták, hogy Woodenné, ámbar igazság szerint Kardhordóné volt ő. Az ura volt Kardhordó Wooden István, a régi Kardhordók és a brit Wooden baronetok egyesült családjának sarjadéka, erőszakos kedvű magyar. Miután sokan úgy kezdték találni az ő idejében, hogy a nevük idegen s bizonyos bélyegadó révén magyar nevekhez jutottak, a büszke ur haragba jött, mert nem akart mindenkivel egyforma nyelven nevezetni. Struczpolitikus volt az öreg, mint a legtöbb az ő idejébeli emberek közül, a pipát igen dühösen fujta, igen lármázott, igen hosszú, magasra kanyarodó bajusza volt neki, sasorra, széles vállai és hatalmas járása s tekintélye volt már csak ezeknek alapján is, ámde e tekintélynek ő csak annyiban vette hasznát, hogy midőn letette a Kardhordó nevet s csak a Woodent használta, amidőn leverette a házról a kardhordó pánczélos ember czimerét s csk a Woodent hagyta ott, három kutyafarmát valami mezőn, ami épp olyan volt, mint három kicsi nyul a kerti salátában, — nem nevette meg érte senki.

A felesége sokkal jobban szerette, semhogy nevette volna s azért a nagy szeretetért történt aztán, hogy amidőn Wooden meghalt s a lelke fölfelé törekedvén, nagy dilemmában lehetett az uton, hogy vajjon a Kardhordó őshöz térjen-e meg, vagy pedig amazokhoz, akik talán még most is csattos cipőben járják odafent fellegekből álló utjaikat a mennyországnak — hogy ezen halálozás tökéletesen letaszította Woodenné arczáról egyszer és mindenkorra a mosolyt, elállította szívében örökre a vidámságot és szomoruvá tette az asszonyt, az asszony a házat, a ház a gyerekeket, a verklis s a polgármesteri kiáltványokat, amelyek pedig már elég szomorúak voltak amugy is, ex offio.

Magára maradt a nagy házban, ahol anélkül, hogy parancsolták volna, lassan-lassan csendesre vált minden. A finom fekete lovak aczélpatkói egyre ritkábban csatogtak az udvar gránit koczkáin, a nagy batár elegáns, uri lármája ritkán hallatszott, mert szinte sohasem húzták elő a kocsiszinből, pedig olyan szép czimerek voltak az oldalán. János huszár, a folyton folyvást fiatalodó János huszár egyszer csak abban hagyta a derés sasszárnyak viaszkolását s engedte az Árpáddal bejött magyarok büszkeségét téltul lógni lefelé, mint ama bizonyos taliánok arra lent Pádovában, akikkel egykor verekedett s akik köztudomás szerint igen rusnya népek.

Valóban csodálatos dolgok történnek olykor. A nagyságos asszony ő méltósága, amint megint hallgaton ülne a kietlen nagy szobában, szeliden mondta egyszer, hogy bántja a folyosón az a nagy sarkantyupengés, mert igen visszhangos s másnap János leszedvén a csizmáiról a sarkantyukat, lealjasodott olyanra, mint a többi inasnépe a háznak, akik ugy csuszszanak a pádi-mentumon, mint fűben a gyík. Lám, mi marad meg Jánosból, az egyenes magyarból egy szomorú asszony kedvéért.

El kell azonban mondani azt is, hogy néhanapján volt valami kevéske vidámság a házban. Nyári napok voltak ezek, az udvar nagy gesztenyefái széles zöld leveleiket benyújtották a csurgó sárkány fejébe s teleszórták töviskes gyümölcsöcsel a köveket. A nap belátogatott közöttük, az ablakok nyitva voltak, ódon szekrényekből levendulaillat áradt elő, a konyhában csörögtek s pókhalós üvegeket hoztak fel a pinczéből.

A batárt kihúzták a lakatos szinből s olyan csodálkozva nézte végig a cselédnép, mint a pusztai csikós a parádés kalapját, amit egy évben csak egyszer kap ki, midőn lejön a birtokra az uraság.

Itt is az uraság jött, a nagyságos ifjú, Kardhordó Wooden Endre a katonaiskolából, a gyönyörű szép kék mentében, a sárga zsinórokkal, a lakkcipőkben, amiken finoman pengett a kicsi ezüst sarkantyú, a fényes szabályával az oldalán, a piros sapka hetykén a feje tetején, kék szemében az élet nevetése, piros ajkán az élet kacagása: János huszár önmegtartóztató ember, mert annak idején ime milyen szenvedélyeket állott ki a taliánok között, de amidőn az aranyos Endre urfért ment ki a batáron a vasutra, alig tudta megállni, hogy meg ne ölelje ezt a helyre huszárkölyköt... édes, gyémántos, drága Bandi fiu... Régi ház volt ez, régi népek, régi szívek, régi cselédek, nem értjük már meg manapság az ilyesmit.

Az asszony hogy várta otthon! Nem volt még akkor öreg, csak a bánat, az éjszakai olvasás, mert örökké a férje naplóját tanulta, öregbiték. Nemcsak az ablakok nyíltak ki e napokon a házban, hanem kinyíltak a szívek is, a szemek csillogtak, mindenki friss volt, ügyes és eleven, még a zenélő órát is felhúzták a folyosón s az bolondos régi dolgokat muzsikált a napfényes meleg délutánokon.

Ez így volt minden esztendőben néhány hétig, amíg a vakációt töltötte a fiu, kiből Isten szent segédelmével vitéz katona, előkelő állású ur lesz valaha.

— Egész hadakat fog ez komandérozni és nekiviszi a magyarokat minden néven nevezendő ellenségnek — vélte János a cselédszobában ebéd közben s koczintott az unalmas, zöldruhás vadászszal, aki pedig szintén egy volna a néven nevezendő ellenségek közül, mert csak cseh az istenadta.

Woodenné e napokban ismét olyannak érezte magát, mint a régi időkben, mikor ő fiatal volt, Kardhordó élt s e szép nyulánk, karcsu fiu a folyosókon futkosott, beszélt és kacagott. Az ő szívében ez a fiu már nem is volt az Endre gyerek, az ő szívében ez a fiu maga volt a Szeretet, az anya isteni szeretete egyetlen gyermeke iránt, ami szétterjedt az egész házban, ahol mindazt gyöngédséggel, tisztelettel nézték, ami az Endréé volt... oh, hogy minek is kell neki elmenni ismét.

Az élet azonban tele van neveléses fogalmakkal s néhány bizonyítvány kedvéért, amit az év végén kiadtak az iskolában, elszakítja a fiut az anyjától. Mig a szabad idő tartott, együtt voltak mindig, Woodenné annyit tudott beszélni a fiunak az atyjáról s az oly áhittal hallgatta mindazt. Naponkint kilovagolt, néhány ismerőse volt a városban a régiek közül, azokat fölkereste

egyébként csak otthon ült mindig, az édes anyja mellett, aki boldog volt teljesen e napokban és imádkozott az Istenhez hálaadást, mert engedti szent kegyelemmel, hogy az ő édes gyermeke ily jó, ily derék, ily egyszerű életű legyen a férfiváérés ez éveiben is, amidőn pedig tudni-való, hogy sokan elvesztik a józan eszüket s az elveszett józan eszre oly ritkán akad egy-egy becsületes megtaláló.

— En édes jó fiam, mennyire szeretlek én téged.

Azután el kelle menni a fiunak ismét. Ez az ötödik esztendő volna éppen. János a szemeit törülgette s úgy kellett vigasztalni a vén gyereket, hogy ne sirjon, nem tart ez sem örökké. Még egy év kell mindössze Endrének, egy esztendőcske csak, — vigasztalta önmagát Woodenné, amidőn arra gondolt, hogy most már e két havi boldogság után ismét tíz hónapig úgy éljen egyedülletben, szomorúan, a férje naplóival foglalkozva s irva egyre a szeretettől áradó, hosszú leveleket a fiunak a märisch-weisskircheni katonaiskola szürke falai közé.

II.

Woodenné minden befolyását fölhasználta, hogy Endre azután, midőn a weisskircheni iskolától búcsút vett, hazajöhessen szolgálni. A hadtestparancsnok, a vén ősz tábornok, valamikor régi jó barátja Kardhordó Woodennek és személyes ismerőse az özvegyének, csak nehezen volt rávehető erre. Fejtegetésekbe bocsátkozott, hogy az nem jó, nem czélszerű, a fiatal katonák elpuhulnak otthon, különválnak a többitől, megmástitják ama bizonyos testületi szellemet és szenved a szolgálat. Elmondta, hogy mi a szolgálat, hogy az szent s mindezt Woodenné, aki e szent dologgal látta körülveve fiát, áhitatos figyelemmel hallgatta végig. Végül azonban a tábornok engedett, elhatározását megmástitotta s Endre hadnagy, ahelyett, hogy fent Wielostokában járná csapataival a határt, és unná a kietlen életet a lengyel hegyekben, hazajött.

A szomorú házban újra vidám napok kezdődtek, de csak egy időre. Mennyi poézis, mennyi melegség, mennyi öröm volt az első napokban ez az élet, míg unalmassá nem változtatta a megszokottság. A fiatal tiszt, szinte gyerek még, lassan végig kezdte csinálni azt a léha, mire sem való életet, amit az unott, egyforma helyőrségi szolgálat változatossá tétele céljából rendeznek lelkük, egészségük s tárczájuk rovására a katonák.

Woodenné, aki a távolban levő fiára nagy szeretettel földöntúli tulajdonságokat rakott, lelkében megbántódva vette észre e teljesen köznapi nyilvánulásokat. Az első véres szem, az első átmulatott éjszaka után való zavart tekintet, rekedt hang, a ki nem aludt mámor száraz jelenete reá nézve olyan dolgok voltak, miket eddig sohasem látott s az öregví asszony, ki egyedül férje emlékének, vallásának s fia bálványozásának élt, a lelke ezen három szentsége közül megrendülni érezte az utóbbit. Más az, ha fárasztó gyakorlatok után porosan sáros lovon tér haza a fiu, mintha éjjel jön meg pezsgős hangulatban, fellármázva az egész házat, feldöntve mindent, amihez ér és szétdobálva füstszagú ruháit a folyosón.

Pedig csak a végét látta azon mulatozásoknak, amiket az éveken át egy katonaiskola szigorával a falak közé zárt fiu most, hogy beleszabadult az életbe, elkövetett. Az örült hajrá, ami naponként ismétlődött, a vendéglők külön szobáinak titka maradt s neki legfeljebb halvány sejtései támadhattak azon irányban, amint a fia egyre jobban költötte a pénzt.

Utóbb jeleneteik is voltak. Elvégre is nem oly gazdagok, hogy az ablakon lehetne kiszórni az aranyat. Az egykor édes, szép jó Endre fiu pedig lassankint bele-

fásulva az élet mindazon részébe, ami nem a gázlángok tejüvegjei alatt, zeneszóval és pezsgőpohárral a kézben telik el, az előző napi mámorral az agyában oly módon beszélt vele, amitől Woodenné megrettent. Hogyan, ez az ő fia volna? Sokkal erősebb volt, sokkal régebben meghalt a férje és sokkal régebben hozzászokott ahhoz, hogy az ő nézete legyen dolgaiban az irányadó, semhogy sirni tudott volna, könnyörögni a rossz utra tért gyermek előtt, nem, csak beszélni tudott vele. A bálvány jó tulajdonságai elfogytak, a máz lehullott s csak egy dorbézoló cifra báb maradt belőle, minden benső tartalom nélkül. Olykor be is zárták, mert a szolgálatot elhanyagolta.

— Ennek rossz vége lesz — mondta neki az anyja szárazon. — En nem sokáig türom ezt az életet. Nekem ilyen fiu nem kell.

Az morogva távozott s végigcsörgött kardjával a lépcsőkön.

Nem sokáig türi ez életet — mondá az anyja... Ej, mit, asszonybeszéd. Nem érdemes gondolkozni rajta.

Utóbb már alig beszéltek egymással. A hadnagy megmondotta, otthon, hogy a társai között kell étkeznie. Ez parancs.

Ritkán találkoztak.

Egy napon két sanyaru arczu ur igen alázatos képpel korcsolyázott be Woodenné elfogadó termébe s egy papirlapot adtak át neki.

— Mi ez? — riadt föl félve az asszony.

— Ez, kérem, — mondta az egyik, erősen igyekezve azon, hogy az egyik szemével belenézessen a másikba — ez egy megóvatolt váltó négyezer forintról.

— S mi közöm nekem ehhez?

Az egyik ur mosolygott s a másik is mosolygott, mintha igen vidám, humorisztikus kérdés volna ez.

— Nagyságod neve van rajta.

Ez a csapás úgy hatott reá, mintha villám ütötte volna. Férje halála óta nem érzett szívében ily sajátosság megrezzenést, ily lélekzetállító ijedelmet. Kezei reszkettek, amint a papirt átvette s megnézte rajta az aláírást. »Özvegy Kardhordó Wooden Mihályné« — ez volt rajta.

Rettenetes. Az írás az Endréé. Oh, ki hitte volna ezt: Mereven megszédülve bámult a papírra, ha az idegenek ott nincsenek vele a szobában, végig veti magát a földön s ott zokog.

Igy azonban nem volt más tennivaló, szó nélkül ki kellett fizetni az egészet s jó képet csinálni a hitvány játékhöz. Amint az emberek elmentek, gondolkozni kezdett a dolog felett, valósággal kétségbeesett. Majd az a gondolat erősödött meg az eszében, hogy elkergeti, elüzi a fiut a háztól, majd hogy áthelyezteti innen. Hideg tervek kergették egymást láztól égő agyában, utoljára beléjük fáradt és sirt.

Aznapi sirt egész nap. Az urfi este sem volt otthon. Woodenné aggodalmasan feküdt le s a gondolatai nem hagyták aludni. Reggel felé elszunnyadt, de alig pihent újra fölébredt valami vad lármára, amely a szürkületben az utcáról hangzott föl ablakaihoz. Zaj, láрма, zeneszó, kocsik robogása. Azután egy rekedtes, erős kiáltás:

— Megállj!

Megismerte Endre hangját s kiugorva az ágyból, az ablakhoz futott. Több kocsit haladt az utcán a ház felé, az első a kiáltásra a kapunál megállott. Woodenné mondhatlan utálattal nézte a jelenést. Két kocsiban a banda, mely most is erősen húzott valami örült nótát, a klarinétos éles sikoltása fölverte az egész utcát. Azután néhány teljesen elázott czimbora, Endre s három nő, akik kaczagva tartották kezükben a pezsgőpoharat s Endre ur el-elbicsakolva folyton önteni akar nekik.

Az asszony fent az ablakban úgy nézett le az utcára, mint egy rémlátó s a szívét elfogta a keserűség. A banda huzta, az ékes kompánia leszállt a kocsikról s nagyon vidám állapotban, ingadozó léptekkel ment a kapuhoz. A házak ablakaiban — sok nyitva volt már — megjelentek az emberek s szintén nézték a nagy ódon épület kapujában egybegyűlt társaságot. Odabent rivalló szólalt meg a csengetyű, melyet Endre kint teljes erővel rángatott.

S ráadásul még egy jelenet következett. Az utcán befordult a tejeskocsi. A fiatal legény, erősen hajtva jó lovait, megállott a ház előtt és — valószínűleg soha nem látva ilyent — bámulva tekintett le a dülöngöző társaságra.

— Eredj a kocsiddal innen.

Ezt kiáltotta rá Endre. Woodenné nem hallotta, hogy mit felelt a fiu, csak látta, hogy Endre, láztól égő arczczal, egy ugrással fölveti magát a kocsira s lerugdossa egytől-egyig a tejesedényeket. Az utca, amelyet pezsgővel locsoltak az előbb, most tejet kapott. A fiu kétségbeesetten kezdte védeni a gondjaira bízott vagyont. Endre megütötte. E pillanatban a zajtól megijedt lovak megindultak vágatva az utcán a kocsival. Woodenné látta, hogy Endre kardot ránt, végigvág a fiun, az véres fejjel lebukik az utcára a köcsögök cserepei közé, utána Endre is leugrik, a lovakat az utcasarkon megállítja egy rendőrőrsjárat. A sebesültet, aki ájultan fekszik a földön, fölzedik, a vezető jegyzőkönyvét veszi elő.

Az ajtó megnyílik s a társaság élén, a véres kardot nagy diadallal, mint valamely commandeur tartva a feje fölött, halad Endre s utána kaczagva zudul be a kapubolt alá az egész társaság.

A banda új nótába kezd, ő nagyságaik énekelnek hozzá, a társaság fütyül, zajong, lármáz s csörögve halad föl a lépcsőkön.

Azután egyszerre elhallgat minden. A lépcsők legfelsőbb fokán, a hevenyén magára kapott fekete ruhában áll az öreg asszony s lekiált:

— Vissza! Ki ebből a házból!

A banda ijedten vonul hátra, a chansonette-kis-asszonyok kissé megrezzenek, de már ő reájuk nem sok hatással van az ilyesmi.

Endre nem tudta, mit tegyen, a czimborák támo lyogtak, egyik kezében a kard, a másikban egy pezsgős-üveg: igen nehéz alkalom ilyen reggeli találkozásra.

— Mama... — motyogta.

Amaz ott fent hidegen folytatta s erős szava a visszhangos tornácban úgy megerősödött, hogy az egész ház hallhatta:

— Itt nincs mama, amint hogy fiu sincs. Én elüzöm önt ebből a házból.

A fiu megtántorodva lépett vissza a lépcsőfokról a kapubolt alá. Lehorgasztotta a fejét, az üveg kiesett a kezéből, a kardot azonban huzta maga után, vérnyomokat hagyva vele a padlón. Ment kifelé s lassan, huzódóva, megcsendesülve ballagott ki utána a megrettent társaság az utcára.

A hátuk mögött becsapódott az ajtó.

Világos reggel volt már, az utcák tele néppel, a város életének támadó lármája egyre erősödött.

Azután többfelől erős kürtszó hangzott, amely meg- rázta a katonákat. Látszottak itt-ott gyalogos kürtösök, a lovasság trombitásai, amint fujva, gyorsán járták be a várost az utánuk csoportosuló néptömeg élén.

— Alarm... alarm...

A mámor elszállt. Mindenfelől katonák siettek a kaszárnnyák felé.

A mozgósítás Bosznia felé el volt rendelve, harmadnap indult az ezred.

III.

Második hónapja járta lent az ezred a Michailowits-Brdó szakadécai között a haláltáncot. Nem teljesen jó mesterség ez, mert végtelenül idegen minden, a tájék, a fák, a kövek, a bokrok. Az emberek káromkodtak, ebbe fogózván a hegyoldalakon, hogy le ne essenek. Itt-ott volt valami csetepaté, egyébként hol esett, hol nem. Ha nem esett, nem volt víz, ha esett, nem volt egy csöpp száraz hely. Nem csillogott már semmi, aki béke idején templomparádén látja a kinyalt regimenteket, ugyan elcsodálkozna az ilyen szennyes világon. A rozsdá befog mindent, a szijak kiveresednek, a ruha szétszakad, az arcokat borostás szakállerdő fedi s a legénységnél a nyakravalóra varrni szokott fehér vászon fogalma végképp kitűnik az emlékezetből. Hozzá egy hitvány guerrilla-hadjárat. A gyalogos katona csak fölveszi a harczot, az utána kuszhat a bozótban az ellenségnek és beleverheti a szívébe a szuronyát, s ez az ilyen elvadult állapotban épp oly jól esik, mint a zeneértő embernek valami finom hangverseny, — de a lovas csak megy előre-hátra az uttalan bozótban, öszvérenek való sziklás meredélyen, s azt sem tudja, honnan támad reá valamely elrejtett hosszas mordályból a golyó.

Krivoscscie népe pedig a legjobb uton volt oda, hogy kiirtassa magát az utolsó emberig. A keselyűmadarak igen kövérek voltak ebben az esztendőben, mert rájuk is ügyel a gondviselés és összeveszejti néha az emberéket a levegőbeliek táplálása okáért. Nem akart vége szakadni a komédiának, a herczegőczot ha tizszer földhöz verték és megtaposták, tizenegyedszer is fölállt s nem akarta hagyni az ő kietlen hegyeit meg a két pár kecskéjét. Ahol az emberek kidőltek, előjöttek a hánokból az asszonyok, ezek a csontos, fekete-szemű nőszemélyek és puskáztak férjük holtteste fölött.

Még csak az kellett hozzá: asszonyokkal verekedni. Micsoda dicstelen, áldatlan munka. Szeretett hazánk népe ez alkalommal ugyan egy véleményen volt. Itthon is szidták a kormányt, ott lent is szidták a kormányt s ezt érdemes följegyezni, mert ritkán van ily szép egybehangzó nézete az egész nemzetnek. Az emberek pusztultak, anélkül, hogy haláluk árán előbbre vitték volna az ügyet. Aki megmaradt, azt elkeserítette a rossz élelmezés. Egyébként végezte a dolgát mindenki, mint ahogy a medve is tánczol, de nem a mága jószántából.

... Egy ember azonban volt az ezredben, akinek így is jól ment minden. Wooden Endre e csuf, zivataros napok alatt legalább nem ért reá azzal foglalkozni, hogy mi lesz vele.

Bár tudhatta, hogy azért a saját külön kivonulásért, melyet a mobilizirung reggelén rendezett, mi vár reá.

*

Az ilyen idegenben való véres csavargásoknak van egy különösen bántó aktusa. Akikben van egy kis humor, litániának nevezik.

A litánia az a szép jelenet, mikor valamely bevégzett csetepaté után este az egymásra hordott fenyők lobbanó tábortüze mellett az őrmester iszákjából előkerül az elegáns nevű Präsénzstandesliste. Ez nem ötlábu borju, sem nem fehér elefánt, hanem egy széles rubrikás papírfüzet, szétrongyolva már egészen. Ez a századnévsor.

Azután olvasni kezdik s ez a litánia. Aki megvan, az szól a neve után: jelen. Néha aztán nem szól senki. Ujra ismétlik a nevét. Ujra csönd. Nincs. Hol van? Hol lehet? Ki tudja? Becsületes hadjáratban szépen

lefekszenek az emberek a csatamezőn, kezüket a sebre nyomják s meghalnak együtt s másnap minden halottnak a zsebében megtalálni az írást, mely rövid szavakkal elmondja, ki volt, hova tartozott, hol kell megölni halála hírével a feleségét. Itt azonban, e bozótos föl-levilágban, ahol még a nép nyelvéből is kivész a »sik« fogalma, úgy tűnnek le az elevenek az élet szinpadáról, mint Kratky-Baschik színházában a nagyszakállu zsidó, akit agyonver a Paprika Jancsi.

Az ily csönd, ami így a nevek olvasása után támad, valami rettenetes. Hát ez is? Az is? Ugyan a lóva merre lehet?

Egyszer olvassák:

»Lieutenant von Wooden.«

Senki sem szól reá. A második szakasz legénysége között, melynek parancsnoka volt, mozgás támad, de szót nem hallani.

»Von Wooden!«

Nem, hiába kiabálják akár reggelig. Nincs. Volt.

A neve után odairják azt a pár sort, amit a polgári halállal elhalt embernek a sirkeresztjére vésnek.

A tiszték, akik ismerték a baját, egymásra néznek.

— Jobb is neki így...

Másnap azonban egy káplár két emberével, amint a kutató szolgálatból a táborba tér, csodálatos jelentést tesz a kapitánynak. Hogy ők látták Wooden hadnagyot. Fent a szikla tetején, oly magasban, hogy az égre rajzolódott alakja kétszeres nagyságának látszott, összefont karokkal, hajadon fővel állt s nézett le a mélybe, ahol a lovak patkói csattogtak a köveken. Állítólag reá is kiáltottak volna. Erre az alak a sziklapárkány mögött eltűnt s helyette egy fiatal leány jelent meg, a benszülöttek ruhájában. Szép fiatal bosnyák leány, fekete haja úgy lobogott a hegyi szélben, mint a zászló. Az nézett utánuk hosszasan.

— Ostobaság — mondta a kapitány s egész erővel fogott megint a bádorgatófelnyitáshoz, amelyen belül egy tíz év előtt megölt borju darabjai várnak konzervpörkölt alakjában a föltámadásra.

Akár ostobaság, akár nem, a káplár azt mondta, az őrtüz előtt, hogy ő erre meg is esküszik, ha kell. A többiek a tűzbe bámulva hallgatták.

Azután öt nap folyton esett az eső, a sziklák olyan tiszták voltak, mint egy hollandi szoba, hatodnapra kiderült, Montenegró felül föltámadt a havasok között a szél s ennek viharában folytatni lehetett a munkát, minek hivatalos neve: militärische Operationen im Occupations-Gebiete.

A Metálka-sziklák között, lovát kantáron vezetve mindenik, nyomul előre a csapat. Az ősröngteteg üvölt a viharban s egy-egy kidöntött fenyő a tetőről megvágódva, szertelen ugrásokkal zuhan a mélybe.

— Itt láttam a multkor... — mormogja a káplár.

Azután nagyot kiált, hogy hangja felülmulja a zivatar zaját.

— Ott van!

Feltekintenek. A meredélyes sziklán, ahol istenkísértés menni, fiatal férfi, sugár, karcsu alak, gyorsan halad fölfelé. Egyik fenyőtől ruganyos erővel löki magát a másikig, egy hasadékot átugrik, a tuloldalra esik, újra felkel s meggy följebb, egyre följebb. Fent a szikla tetején néhány fiúsfelleg foszlányait kapkodja el a szél: ott ház van bizonyosan a párkány-szirteken belül.

Ez az ember azonban török ruhába van öltözködve, ránczos bugyogó, fekete rajta, — veres öv a derekán.

Bolond, hisz az török — nevetik a káplárt.

— Dehogy! Nem ismerik meg?

Az alak fent már a szikla tetején, még pár másod-

perc s eltűnik. Amint az utolsó ugrást teszi, a fehér turbán a fezzel leesik a fejéről.

— Nézzétek! — kiabált a káplár. — Nem török, haj van a fején! Nézzétek, most egészen ő az...

Eltűnt. Ki menne oda fel egy fegyvertelen bosnyák legény után?

A kapitány este parancsban adta ki a századnak, ha a század számára és ő kikéri magának (a kapitányok mindig kikérnek maguknak valamit), hogy ilyen ostoba mesékkel valaki rémitgetni merje a legénységet. Aki meghalt, az nem mászkál a sziklák oldalában.

A parancs parancs, a század hallgatag állván haptákot, beismerte, hogy számára és elhallgatott.

*

Az ódon régi házban csendes minden. János huszár egyre öregszik, a cseh vadász egyre butább, a vadgesztenyefák egyre hozzák szurós gyümölcsüket, minek nem veszi hasznát senki. A nagy szobákban egyedül jár fekete gyászban a fehérhaju asszony és várja, hogy az idők folyásában neki is eljőjjön a napja.

Az órák, a napok, a hetek, a hónapok telnek s ő unja is magát itten. Semmi dolga már, csak az imádkozni valója szaporodott meg.

Azelőtt egyért, most kettőért.

De kettőért-e?

A káplár meséjét azóta hallotta már ő is. Csodálatos történet volt az, amit kiszínezett a fantázia. Lehetséges-e, vagy nem, — nem törődtek vele az emberek, az érdekes és gyorsan váltakozó események akkori világában külön történeteket is beszéltek.

Odalent is csendes már minden. Azok a kardok, miknek élet kiverte lent a jatagán, ma már kenyérvágó kések valamely békés pék asztalán itthon.

Azután egyszer egy kis csomagot hoznak neki a postán. Neki csomagot? Ki gondol még ő reá az élők közül? A papíron idegen keletű betűk, a bélyeg — az »odaváló«.

Bent egyetlen sor sem, egyetlen szó sem. Mindössze három darab azokból a halovány illatu kövi rózsákból, amiket csak azon hegyek teremnek, ahol a Karszt a Balkánnal ölelkezik.

«Ők» már hárman vannak.

Toll és tör.

— jan. 6.

AZ ELLENZÉK LEMONDOTT arról a szándékról, hogy a trónörökös nyilatkozatát szóba hozza az országgyűlésen. Volt-e ilyen szándéka vagy sem, nem tudjuk, de ha volt, sajnáljuk, hogy feladta ezt a szándékát. Mert szeretjük a friss harci kedvet és szeretjük a trónörökösöt, akire még ráfér, hogy az ellenzék porbe szálljon vele. A népszerűséget ez nagyban emeli s a trónörökös még elbirja, hogy népszerűsége növekedjék az országban. Azonban úgy látszik, hogy az ellenzéki urak komolyan haragszanak a trónörökösre s ezért inkább lemondanak a háboru dicsőségéről, semhogy Ferencz Ferdinándot népszerűbbé tegyék Magyarországon. Az okoskodásban van egy kis czélszerűség, azonban az ellenzék kissé félreismeri magát s az okoskodását is nyilván ez a félreismerés szülte. Mert igaz, hogy az embernek néha hasznára vannak az ellenségei. Sok ember nagyot nőtt attól, hogy komoly, nagystilű ellenfelei támadtak. De kinek válhatnék hasznára, hogy ez az ellenzék szembehelyezkedik

vele. Kinek árthatna, hogy az urak dicsérik vagy támadják, hogy beszélnek vagy hallgatnak róla? Tegyenek hát úgy, ahogy jól esik nekik. A trónörökös elég elnéző s megbocsátja minden cselekedetüket, ha abból egy parányi hasznot kihasználhatnak maguknak. Az önzetlenek szívesen segítenek szegény embereket egy kis üzlethez

A NEMZETI MUNKAPÁRTBÓL *kissé gyanus hangok hallatszanak. Hangok, amelyekről elpirul a liberálisizmus. Mellékes, hogy a párt néma szégyenkezéssel hallgatja a hepp-hepp izű szavakat s nem gratulál Wittmann Jánosnak az országgyűlés nyílt színén. De az a körülmény, hogy gróf Károlyi Mihály odasietett a szónokhoz s melegen megrázta kezét, gondolkodóba ejthette volna a nemzeti munkapártot s megkérdézhette volna Wittmann Jánost, hogy nem tévesztette-e el az ajtót, amikor a nemzeti munkapárt klubját választotta otthonául. Kissé józanabb emberekkel is megesett már, hogy másodemeleti lakásukat a harmadik emeleten keresték s idegen lakásba nyitottak be, ahol a szokatlan környezet láttára vették csak észre, hogy nem a saját otthonukban járnak. Az ilyen tévedők közt akadnak ártatlan szórakozottak, akiknek a házigazda a kölcsönös kimagyarázás után megbocsátja a háborgatást. De vannak rosszhiszeműen tévedők is, akik előre megfontolt szándékkal tévesztik össze a jobb lakást a maguk silány otthonával. S hát Wittmann János ur ne tudta volna, hogy hol a nemzeti munkapárt s hol az ő lakása? A tévedésben rosszhiszeműséget látunk. Ez az ur nyilván zavarba akarta hozni látogatásával és letelepedésével a munkapártot. A párton tehát a sor, hogy Wittmann urat odaigazítsa arra a helyre, ahol nem kompromittálja a környezetét. Mert a magyar országgyűlésnek van olyan politikai pártja is, melyet még Wittmann ur se kompromittálhat a maga szivarcsutka szagu politikájával.*

A KIRÁLY NÁTHÁS LETT és a börzén öt-hat koronákkal estek az értékek. Tehát emberek nyertek és emberek vesztek azon, hogy a királyt egy könnyebb természetű, még rosszindulatúnak sem mondható apró baj megtámadta. Különös ország vagyunk! Nyáron az eget nézzük, hogy kapunk-e esőt. Karácsonyra a fagyot lessük, mert ha nincs fagy, a kereskedők nyakán marad a portéka. A börze meg állandóan a bécsi Burgot figyeli: hallatszik-e ott tüsszentés vagy sem. Mert a király náthája jövedelmi forrást, valóságos üzleti forgalmat jelent neki. Ha az üzlet pang, egy kis nátha friss életet visz a börze palotájába. Látva ezt a spekulációt, nem tudjuk elképzelni, hogy mi lenne a börzéből, ha Magyarország királya csak huszonöt éves lenne. Talán bezárnák a boltot, mert a huszonöt éves királyok náthájával nem lehet spekulálni? Valami realisabb üzleti alapról kellene már gondoskodni. Mert egzisztenciának nagyon bizonytalan, hogy lesz-e eső, fagy és nátha.

IBSENNEK IS AKADT MÁR nálunk protektora. Egy fiatalember felbuzdult azon, hogy Petőfit beprotégálta egy magyar poéta az olvasókörönsegünk jóakarataiba, tehát ő is protegáló-előszót írt Ibsen Rosmersholm című drámájának fordításához. Mielőtt az előszó kommentálásába ereszkednénk, leközeljünk az ékes írást, mely szóról-szóra így hangzik:

»Ibsenről, a drámaíróról, Ibsen nagy világirodalmi jelentőségéről rövid kevés szóval semmit sem mondhatnék s róla egy bevezetésforma szűk keretei között megemlékezni, ma már inkább volna kómikus, semmint szükséges.

De nagy lírai örömöm s vélem együtt, úgy hiszem, igen sokaké Magyarország mindinkább erősülő kulturált rétegetében, hogy Ibsen egész nagy életműve immáron bele fog kapcsolódni a magyar irodalomba is. S voltaképpen megcsiszolt és sulyos lírai hangokkal kéne köszöntőnöm a Teljes Magyar Ibsen megszületését, a Magyar Ibsenét, amely igen nagy ideje jelentős lelki ügyem s kedves vessző-paripám.

A Teljes Magyar Ibsen eszméje ime teljesen megérett és ime megvalósul s a ma már — sajna elfogadottan — klasszikus norvég új életre éled majd minálunk, s nem a legutolsó s nem is a legjellemzőbb szó Magyarországról, hogy »a tizenkilencedik század lelkiismerete« a huszadik században toppan be Magyarországra.

E bájmű jeles alkotója tehát még szemrehányást is tesz az országnak! A fiatalember valószínűleg csak most esett át az első olvasógyakorlatokon, tehát még nem szerethetett tudomást arról, hogy a tizenkilencedik század lelkiismerete már a tizenkilencedik században toppant be az országba. Ibsen a tizenkilencedik században Budapesten járt s hálával szólott arról a kultusról, melyet Ibsen szelleme körül teremtettek az ország intellektuelltjei. Irodalomtörténeti eseményeken így keresztülbotlani mégsem illik. No de az ifjú még nagyon fiatal, tehát meg sem tanulhatta még a járást. Azonban jellemző, hogy nálunk már akkor kezdik az írást az emberek, amikor még járnai sem tudnak. S még azt mondják, hogy Magyarország az analfabéták hazája!

NÉPSZÁMLÁLÁS.

(Színmű 3 felvonásban.)

I. Felvonás.

(Lakó mit sem sejtve ül a szobában. Belép a házmester, kezében csomag.)

HÁZMESTER (leteszi a csomagot): Nesze, itt van!

LAKÓ (alázatos mosolylyal): Mit hozott, házfelügyelő ur?

HÁZMESTER: A népszámláló-lapokat hoztam. Töltsd ki!

LAKÓ: Ez mind?

HÁZMESTER: Nem! A többi felküldöm. Van vagy ezer. De minden pontot óvatosan és pontosan tölts ki, nehogy baj legyen!... Dolgozz, kutya! A feleségednek külön csomagot küldök, a gyerekeknek szintén, a cselédeknek szintegy.

LAKÓ: Igenis, házfelügyelő ur...

HÁZMESTER (elmenőben, az ajtón át visszafordul): Apropó! Van egy pont a háziállatokról...

LAKÓ: Igen.

HÁZMESTER: Azt nem kell kitölteni. (El.)

II. Felvonás.

(Éjszaka van. Holdvilág kísértetiesen néz be az ablakon. Kék fény.)

1-ső jelenés.

(Lakó kitölt.)

2-ik jelenés.

(Lakó kitölt.)

3-ik és satöbbi jelenet.

(Lakó kitölt.)

III. Felvonás.

(Reggel van.)

HÁZMESTER (belép): Na! Mi van a lapokkal?

LAKÓ (ír, miközben magában beszél): Hol lakik most... hol lakott eddig... hol fog lakni ezután... hol fog lakni ezután azután...

HÁZMESTER: Na!...

LAKÓ (mint fenn): Ház-e vagy hajadon?... (Házmes-
terhez.) Mindjárt kész leszek, házfelügyelő ur... Ugy-e, ház-
felügyelő ur, én nem vagyok hajadon?

HÁZMESTER: Mért nem hajadon?...

LAKÓ: Csakugyan... Mért nem vagyok hajadon?...
Azért nem, mert házas vagyok... A fejem nagyon fáj...
Mindjárt kész leszek, házfelügyelő ur. Ahá! itt a háziállatok...

HÁZMESTER: Azt nem muszáj kitölteni.

LAKÓ: Köszönöm, házfelügyelő ur. (Felkel.) Kész vagyok.

HÁZMESTER: Hát a boríték?

LAKÓ: Micsoda boríték?

HÁZMESTER: A borítékokra is rá kell írni mindent. Amikor
a borítékkal kész, a bélyegre kell az összes adatokat ráírni.
Direkt olyan bélyegek vannak hozzá. Aztán az egészet egy
másik borítékba kell tenni, a másik boríték léniázva van és
rubrikák vannak rajta. Arra is ráírja az összes adatokat és
fordítva.

LAKÓ: Hogy fordítva?

HÁZMESTER: Ugy, hogy minden lapot megfordítsz és
elülről kezdted az egészet. Aztán srégen és végül...

LAKÓ (sóhaj): Végre végül...

HÁZMESTER: És végül felemeltük a házbért kétszáz kron-
csival, öregem.

LAKÓ: Köszönöm, házfelügyelő ur.

Maitre Jacques.

Politikai szilánkok.

— jan. 6.

Kissé tompított fényüzéssel berendezett nagy terem.
A falakon diszruhába öltöztetett portrék, melyeken az
tűnik szembe, hogy kivétel nélkül szemrehányó tekintettel
követik a pillantásodat.

Figyelmeztetem a házigazdát:

— Tradíció, hogy ebben az előkelő állásban olyankor
festetik le magukat az urak, amikor akut gyomorbántalmaik
vannak? Mert egyébként olyan szép az életük, hogy mindig
mosolyogniuk kellene!

Kedves mosolygás:

— Már az első megjegyzésével személyes támadást intéz
ellenem? Megnyugtatom: ezek a kiválóságok rendesen
akkor ülnek a festő elé, amikor már minden okuk megvan
arra, hogy ne nevéssenek. Higgye meg, nem olyan nagy
gyönyörűség a hatalom, amilyennek a világ hiszi és sokkal
kevésbé olyan szép, amilyennek mi látjuk. De az undor
és a felháborodás elemi erővel fog el, ha arra kell gondolnom,
hogy egy szép napon szó nélkül kihuzzák a közérdeklődés-
ből a nevemet s bár most unott jóllakottsággal félreléköm
az ujságot, ha rólam is ír vezércikket, megfagy a homlo-
komon a veríték arra a gondolatra, hogy lesz idő, amikor
a lapok úgy kezelnek, mint teszem, báró Bánffy Dezsőt...
Kezdem megérteni, hogy a nyeregben ülni tulajdonképpen
azért nagy passzió, mert akik gyalogszerrel járnak, azt
hiszik, felségesen érezzük magunkat. Ha nem volna csunyan
merkantilizmus illusztráció, azt mondhatnám, hogy ez a
legideálisabb *pukkasztási alap*... S azok ott a falon mind
már akkor örökitették meg magukat, amikor ők pukkadtak.

—

— Nehogy félreértsen, az Isten szerelméért, dehogy
vagyok antimerkantilista. Sándor Pálban egyenesen gyönyörö-

riúságem telik. Igen snájdig, elmés és bátor férfi, aki mindig
talál számárcsontot, amelylyel végigverekedik az ellen-
táboron. Arról az ötletéről pedig, hogy a Lipótváros hangadó
elemei által Széchenyi-serleget adományoztatott magának,
csak elragadtatással beszélhetek. Ebben annyi humor,
sőt stilszerűbben beszélek, annyi vicc van, amiért a kül-
földön, ahol jobban értik a gyilkos finomságokat, vagy
agyonvernék, vagy a legnépszerűbb emberré válnék. Nem
vagyok kárörvendő, de gondolja el, hogy a Széchenyi-
serleggel egy napon mondhat felköszöntőt a »Nemzeti Kaszi-
nó«-ban herczeg Esterházy Miklós és a »Lipótvárosi Kör«-ben
dr. Glücksthal Samu! Öt év óta nem nevettem annyit, mint
kedden este, amikor meghallottam ezt a tréfás serleg-
demonstrációt. De azért tárgyilagos is lehetek s meg-
mondhatom, hogy még sem egészen okos az a politika,
amelyet Sándor Pál csinálnak. Legalább egyelőre, amíg
kevesebb a Sándor Pál, mint a — Sándor János... Az ő
aggresszivitása azokra az oroszországi zsidókra emlékeztet,
akiket a hatalom kegyetlen önzéssel a földre tapos s erre
azzal felelnek, hogy tüntetnek a zsidóságukkal. Hiszen
igazuk van: ha nem büszkéek arra, hogy zsidók, akkor
is azok.

—

— Naivitásnak mondanám, ha fölteszem, hogy ezt
komolyan kérdezi tőlem. A jó kormányzás titka az, hogy
az erőket mindig kellő egyensúlyban tartsuk. De ha az
energiáknak valamelyik oldalon való felhalmozódását nem
birjuk megakadályozni, nem volna bölcs, aki emiatt föl-
borítja az egész alkotmányt, hanem egyszerűen, szintén
arra felé kell kanyarodni... Nem akceptálom a föltevést,
hogy tényleg a gróf Tisza István jegyében feltámadt agrár-
zsentrizmus tombolja ki magát a hosszú bójt után,
de tagadhatatlan, hogy a közéletet erősen átítatja a reakciós
hajlandóság. Oktalanság volna, ha ezzel szembehelyez-
kedném. És bár semmit sem szabad tulságosan komolyan
venni, az ország társadalmával szemben is bűn volna ez,
mert nyílt és ez esetben már alig reparálható harcokat
provokálnék. Így pedig minden magától rendbejön...
A magyar természet gögös, reakciós és önző, de ezzel
gyönyörűen összefér, hogy a szép jelszavak erejével sem
mer szembeszállni. A régi szabadelvűpárt is a legkonzer-
vativabb gyülekezet volt, s merte volna valaki például
Darányi Ignácznak a szemébe mondani, hogy ő nem liberális.
Ugyanannak a Darányinak, aki miniszter korában expe-
dicziókat rendezett Bábónára vagy Kisbérre, ahol ifjú
arisztokratákat szokott vendégül látni, hogy meggyőződ-
hessenek a csikótenyésztés haladásáról, s amikor a tejfeles-
záju mágnásocskák megjelentek, a nép atyja kétségbeesett
igyekezettel futott a kíséretében utazott miniszteri tiszt-
viselők csoportja felé:

— Urak! — kiáltotta lelkendezve. — Álljanak rang-
sorba! Rangsorba! Jön a gróf! Jön a gróf!

— Hát most egész csomó fiók-Darányi szaladgál az
országban azzal a vészkiáltással, hogy: jön a gróf! De ez
csak afféle csalánkiütés, amelyből nem lesz komoly betegség.
Addig tart, míg valami véletlenség nem teszi megint a
demokráciát divatosá. Kérem, olyan szegény ország s
annyira elhagyatott társadalom vagyunk, hogy életbe-

vágóan fontos és alapvető lelki berendezkedéseket is részlet-fizetésre kell vásárolnunk...

— Ne kívánja, hogy konkrét politikai kérdésekről is szóljak, bár ez a forma, melyben minden felelősség nélkül, sőt annyira átlátszó inkognitóban szerepelek, hogy senkinek sincs joga rám ismerni, eléggé csábító, hogy kicsit még elkvaterkazzam az őszinteség fenyőpálinkájából. De ön érdekes szeretne lenni, ugy-e, és kit érdekel most a politika? Ma még szó sem lehet személyi kérdések előtérbe nyomulásától s ebben a tudatban az ördög sem törődik a fórum dolgaival. Magyarországon tárgyi okokból még alig támadt válság. Az ellenzék nem azért ernyedtt, mert a kormány megvásárolta, vagy mert nem bír felocsudni a vereség okozta hangulatból, hanem mert érzi, hogy erősek vagyunk. Tisztában van azzal, hogy akármilyen akcióba kezd is, a legjobb esetben komoly eredményeket érhet el, de az ország gépezetének egyetlen srófját sem huzhatja ki a helyéből. Ezekre az elvi diadalokra pedig a baloldalon épp úgy fűtyülnek, mint a jobboldalon. Embervadászat nélkül nálunk nincs mozgalom a politikában. És erre egyelőre még nincs kilátás. Magyarországon minden második ember szenvedelmes Nimród, de alig van lövészegyesületünk, ahol azért az erkölcsi sikerért puffogatnák a puskaport, hogy ki lő bele a célkarikába. Nálunk a jó lövés után vérnek kell folynia...

— Semmi sem marad meg örökké, ezzel tisztában vagyok. De ezuttal, azt hiszem, mégis tovább tart a mulatság, mint odaát hiszik. Az emberek a dühtől annyira elvakultak, hogy az egymás vékonyát harapdálják. És mindaddig nyugodtan szivhatom a világos, pettyes regália medeáimat, míg akármelyik fütyöntésemre ellenségeim az egymás szemét akarják kibökní. Egész feladatomból az, hogy kellő időben mindig tudjak fütyönteni. Nem cinikus beszéd ez, csak tisztán látok. Az országnak mindegy, hogy ki mosolyog ezen a tülekedésen; mert fillérrel sem lesz kisebb az adó, akárki tartja a kezében a kantárszárát. De reám igazán nem mindegy. És rossz néven vehetik tőlem, hogy a magam uri kedvével is törődöm kissé?...

—en.

Walkür.

Ott künn, a jégen, egymagában állott,
S uralkodott a némaság fölött,
S ruhájára és lábai elébe
Kerengve szállt a délutáni köd.

Néha megrezzent deres sisakja,
S alakja nőtt az elhagyott tapon;
S a homályban, mint óriás virágszáll,
Égy zászlót tartott hallgatagon.

S elnyujtva, gyászos walkür-kiáltással
Testvéreit hívta a ködön át,
De senki sem jött, hó hullt a hajára,
S egyszerre lehajította a homlokát.

Szabolcsi Lajos.

Krónika II.

Houndsditch.

— jan. 6.

Érdekes. Két mindenre elszánt kalandor órákon át sakkban tudja tartani a teljes londoni rendőrséget, a detektív-testületet, két csapat highlandert, sőt a tűzoltóságot és a tűzérséget is. Bezárkóznak egy házba, az egyik a kapuba áll és a kulcslyukon át lelövi azt, aki közeledik, a másik a harmadik emeletről tüzel le a népségre, katonaságra. Két ember ezerek ellen: ez az angol közbátorság? Ez az eredménye a belterjes sportolásnak, a roastbeef-izmoknak, a tradíciókon, felnevelkedett és felhizlalt nemzeti önérzetnek?

Az angolok nem fognak felelni e fogas kérdésre, s így a kontinens feladata a választ megadni. A legközvetlenebb felelet ez az egy szó volna: »gyávaság«. De poltronnak lehet-e nevezni azt a nemzetet, amelynek történelmi registratorában egy Nelsont, egy Cromwellt, egy Hódító Vilmost találunk? Bizonyára nem. Balaklávája gyáva nemzetnek nincsen. Shakespeare objektív jeleneteiből a személyes angol bátorságnak száz és száz köszöbra emelkedik ki. Ehhez azonban — és ez fontos — hozzá kell tennünk, hogy Shakespearenek elsősorban azok az emberei a vitézek, daczosak, kemények, akikben a gonoszság a vezető elem: a Macbethék, a III. Rikárdok; elannyira, hogy az ember szinte hajlandó azt hinni, hogy az emberiségnél általában a gonoszság rugója erősebb aczélből készült, mint a jóságé és a becsületességé.

Amire az adott eset is példa. A két anarchistának az önvédelem, a végső elszántság, a zsványbecsület és a társadalom gyűlölete adta kezébe a meghátrálást nem ismerő fegyvereket. Gondolatmenetükben az ölés, a rombolás az utolsó stáció, az utolsó logikai láncszem. Pár héttel ezelőtt még kasszafurók voltak, egyéb diffamáló bűnök halmozva nyomták lelkiismeretüket. És ebből az ingoványból, amely pozitív és ment minden érzélgősségtől, csodálatos színekkel nő ki egy háromkelyhű, hatalmas virág: a bátorságé, a halálmegvetésé, a hajthatatlanságé. Nem is virág: nagy fa, óriástölgy, vagy wellingtonia, amely alá kicsiny és fáradt emberek bátran leülhetnének hűselni, pihenni. Ahogy ott állanak termopilei arányokban, golyózáporban, ágyugolyók, robbanó bombák, dülő falak, égő gerendák közt, utolsó lehetetlenségig kitartva az elhatározásuk mellett, az embernek eláll a lélekzeté, nem a részvétől, hanem az ijedtségtől: mért éppen a bűn tudja az embert oroszlánná, királytigrissé, Leonidássá tenni, mért éppen a gonoszság váltja ki Houndsditchen a férfias tulajdonságokat?

Ha Angolország feje volnék, eltiltanám a népet attól, hogy a sidneystreeti kérdés fölött gondolkodjon. A logikai folyamat, amely a jóságot devalválja, oly közelfekvő, hogy értelmesebb ember nem térhet ki előle. Az első iskolapadtól a gyászszertartásunkig azt tanuljuk, hogy csak a nemesség, a becsületesség, a korrekt vonalak tudják erkölcsi alapunkat megterem-

teni, ezek adnak szárnyat akcióinknak, képesítenek reá, hogy erősek, ellentállóak, teljes akaratuak legyünk. És most az angolok az égő sidneystreeti ház vakító fényénél azt látják, hogy a társadalmi rend évszázadokon át tisztán tenyésztett, sisakos őrei gyengébbek, mint két eltökélt zsvány; hogy a bűn energiában nagyobb, mint a becsületesség; a kalandorságban több impulzív és szuggesztív erő lakik, mint a törvény rendre oktató szavában, a társasági élet okos és célszerű berendezéseiben, a bölcsesség, a józanság, a morál tiszta forrásaiban. Hová lesz a nép, ha átlát a szitává lött houndsditchi házon? Mit ér a nevelés, a hagyományok, a paragrafusok, a tekintélyek, ha a felismerés ily kegyetlen tréfával czáfol reájuk?

Állokoskodások ezek? Nem. Legalább is az angol történelmi térképre alkalmazva nem azok. Már a rómaiak brit kalandját — ezt a kapitális históriai erőpróbát — mintegy inicziálénak, üres hatalmi vágy indokolta; a normánok is pénzt, vagyont kerestek a szigeteken. Az örökösödési háború magyarázata nyers imperiálizmus; a fehér és a vörös rózsza harcra marakodás a konczért. Stuart Mária lefejezése, a krimi és az angolbur háború mind emlékiratai, hogy az angol történelmi szellemén az anyagi érdek, a hiúság, a gonoszság és sokszor a csökönyösség, az ostobaság az ur. Hogy az angol mult véren táplálkozott legszivesebben. És mégis, ez érdeken, gonoszságon járó idők férfias erények százát szülték meg, a történelem lapjait élénkké, emlékezetessé, nagybetűssé teszik és végeredményben a union-jacket végiglobogtatják az egész világon.

De meg lehet találni e vonást más nemzeteknél is, a francziáknál, a németeknél, a dánoknál. Kalandorok és nagy hősök, rablások és vitézi tettek karonfogva járnak, mint egy időben a landsknechtek és kapuczinusok. Talán csak mi, magyarok merítettünk nemzeti eszményeinkből erőt és kedvet a véres küzdelemre, mi vitytuk meg lege artis a magunk vallási és faji és szabadságharczainkat. Ezért is maradtunk tán mindig magunkra. Ezzel szemben az angol háboruban durva lelkeket, okoskodástól ment elméket, vad harczosokat alkalmaz, míg a maga nagy etikai eseményeit viszont az ész eszközeivel: diplomáciával, ravaszsággal, államtudományi zsarolással, a viszonyok ügyes felhasználásával teremti meg. Itt vannak a példák rá: Földnélküli Jánosban; a pápaságtól való elszakadásban; a habeas corpus kieroszakolásában; Waterloo ügyes kizsákmányolásában; s ha a homerule ma — az Asquith—Balfour-harczban — teljes formában alakul majd ki, annak tulajdonítható, hogy az irek is tudják, mi fán terem az opportunizmus.

Ha az elmondottakat összevetem az angol faj szellemi képességeivel, hideg agyával, cél tudatos logikájával, életerejével, történelmi ösztönével, politikai érettségével, azt kell mondanom, hogy itt valahol hiba van a számadás körül. Miként lehet, hogy nép, amely oly biztosan járja meg a maga históriai utait, amely államrendszerét, társadalmát, nézeteit, energiáját oly félelmetes okossággal, ravasz türelmesség-

gel és a folytonosságra való szívós törekvéssel építette ki, mint lehet, hogy ily nemzet végeredményben a bátorságot, a férfias erényeket eltorzítja, hamis téren mutatja be, s az érdekekkel kapcsolja egybe? Mint lehet, hogy ez a nagy nemzet véres vereségeket szenvedett a buroktól, hogy a peerek uralmát nem képes megtörni, hogy sem a hitbizományokkal, sem a bányauzsorával nem tud végezni, hogy egész helyőrségét mozgósítani kénytelen két desperado ellen? Mint lehet, hogy az angol csatáiban mindig a tulerő játszsza a szerepet, hogy, éveken át zsebredugva megaláztatásokat, csak a roncs Napoleonnal mert kikötni szárazföldön, hogy Oroszországgal leszámolni máig nem tudott, hogy küzdelmeinek nemzeti szentimentalizmusa, romantikája nincsen, hogy hideg literatúrája hősi legendák, történelmi apoteózisok hijján maradt?

Kell, hogy a históriai egyenlet valamelyik része téves legyen. Vagy pedig az erkölcsi relációkat ítéljük meg általán hamisan. Talán a bátorság nem is fő ütőere az élet fiziológiai folyamatának, s a férfias erényeket tulbecsüljük, a mult ködéből akaratumk ellenére ültetjük át oly korba, ahol az ész a világító és hajtó erő, ahol az agy sejtjein és nem az izmok munkáján fekszik a fejlődés sulypontja. És, ugy gondolom, ez a helyes megfejtés. Ahogy várakban, bástyákban, czimertermekben, fáklafénynél, máglyatüznél ma már nem tudunk lakni, ugy az uj idők szelleme, a gazdasági, a tételes törvényekre alapozott élet sem fér bele a balladai hangulatok homályos országába. Az ököl az idők mesgyéjén átalakult logikává, szellemi fejlődéssé, az érdekek vonalvezetésévé, a célszerűség hangyamunkájává, részben ravaszsággá, ügyességgé és taktikává. Álszemérem, hogy amikor egyik részről felvilágosodottak, emberbarátok, humanisták, szociológusok kívánunk lenni, a másik oldalon mégis Condékat, Wallensteineket, Klébereket keresünk békés kávéházi polgártársainkban, kor- és rangosztályokba beosztott hivatalnokainkban, dekoratív szerepre utalt katonáinkban, óvatossá és detaillistává nevelt társadalmunkban. Hogy férhet össze két ennyire idegen fogalom? És miért kutassuk a nemzet oszlopait condottierék vagy grognardok közt, mikor hat éves korunktól papirosvilágban, ólombetük falai közt járunk és vad indulatainkat leszerelni, lenézni tanuljuk meg?

A gyávaság ma már nem az, ami évszázadok előtt volt: emanczipálódott, evolucziókon ment át, elvesztette mellékizét, alacsony rangját. Ma belátásnak, alkalmazkodásnak, tartózkodásnak, vagy diplomatiizmusnak nevezik, ahogy a zsidóból — ostoba szótiszteletből — izraelitát és mózes vallásut csináltunk. Minek szégyenkezni? Az uj kor épp ugy kiszedi a gyávaság zsigereit, épp ugy kifőzi a husát, értékesíti a csontjait, mint az ókor a bátorságéit. A gyávaság épp ugy hajlítható, idomítható, hasznossá tehető, mint bármely más emberi indulat: valamennyinek megvan a mocsara és megvan a hegysorozata. Az angolok világéletükben jó turisták voltak, bátran utánuk mehetünk, nem fogunk eltévedni; a Sidney-Street századik háza fényesen bevilágítja az utat.

Syrion.

Saison.

Skála.

— jan. 6.

Mostan új lakásba költözködtem. Tegnap este újra megzendült fejem felett a skála. Ez az az üres zene, amely kullogva kíséri az életemet. Laktam pedig a föld legkülönbözőbb részein, római kertvillákban, párisi hónapos szobákban és laktam egy fehér és édes télen Bécsben, de mindenütt utánam kuszott a skála, mindenütt a fejem fölé kerekedett egy emeleti kisasszony, aki zongorázni tanul és vékony, makacs ujjakkal gyöttri az isteni és félelmes szörnyet, a zongorát. Sokszor gondolkoztam, mi az értelme ennek? Ez az álmatag betűzés, ez a hipnotizáló zenei abécézés elringat engem, mint a csecsemőket a máktej. Később azonban mérgezetten ébredek és bömbölök a dühtől. A leány tovább forog szűk hangkörében. Ő ezzel a bus pintyegéssel teljesen kifejezheti az életét, a kékszemű és lenhaju igénytelenségét, amely fehér billentyűkön tipeg és néha kaczerán és félve félrelép a feketékre s diszharmoniót kever a sok-sok édes harmóniába. Milyen hangszer kellene nekem, uram istenem, minő futamok és ujjak, hogy eljusszszam az életemet.

A hajában ennek is bizonyára ott van a kék szalag. Mostan is hallgatom-öt, a lámpa alatt ülve, tétlenül, összekulcsolt kezekkel és senki se szomorubb, mint én és nincs szomorubb szoba, mint az én szobám. A skálák hosszú vonalban csurrannak a szobámba. Arra gondolok, milyen lehet az én kegyetlen és ismeretlen barátnőm. Tegnap mulatság volt náluk. Vendégek szivaroztak és nevettek, nyájas öreg urak szeme bámulta a pohár rubin-folyadékán át a kis zongoraművésznőt, s a szülők bólongtak és talán látták is őt, évek múltán, a hangverseny-dobogón, ezüst girandole-ok között, az ünnepi és lázas gyertyák lobogásában. A leánynak lámpaláza volt. Bicsaklott, nyöszörgött és hörgött a skála. Ma azonban szemérmetlen. Keményen, józanul, hidegen veri a zongorát. Mindegyik hang úgy hull a koponyámra, mint egy-egy éles és hideg csöpp, amely kivölgyeli a követ és vallomásra bírja a fegyenczet is. Szobámba pedig valami émelyítő és ködös szomorúságot csempész. Azon tépelődöm, vajjon tudja-e, hogy az ő zörömbölése itt lenn micsoda pokoli muzsikát kavart az én szegény ideg-klaviatúrámon. Föl akarok hozzá kiabálni, hogy beteg és ideges ember vagyok és legyen szíves, hagyja abba. Nem lehet ezt a leányt kapacitálni. Hiába magyaráznám neki, hogy nem érdemes elindulnia. Ő csak megy, bukdácsol fölfelé, mintha egy roppant hegyre menne sisiphusi erőlködéssel és mindennap magával visz egy téglát, egy kavicsot. Ha megérkezik, bizonyosan ő is kiábrándultan néz a csökönyös szorgalmára és igazat ad nekem. Most azonban még hisz és sikertelenül fejteném ki, hogy legfeljebb batyubálokon fog játszani csárdást és valczert viszkető talpak alá, ő egy csokorral látja magát, amint az őrzőgő közönség tapsai előtt hajlong és kinevet engem. Valószínűleg

azért vagyok ilyen szomorú. Én már tudom, mi következik. Ő még nem.

Később mégis megenyhülök. Egy pillanatra kedves és jótékony fejem fölött ez az enyhe bizsergés, mint egy naiv, hegyi patak csergedezése. Valahogy a fiatal-ságomra tartozik a skála. Ezeket a hangokat hallottam a hónapos szobákban, mint fiatal diák is, mostan újra hallom, s úgy látszik, az élet nem igen változik. Mindig vannak lányok, akik zongorázni tanulnak és rövid szoknyákban járnak. Ezek kicsit az enyéim is. Ha megöszülök és elkorhadok, folytatják a skálát ott, ahol a többiek elhagyták. A vigasztalás azonban sovány és kevés ideig tart. Lassanként boszantóvá válik minden, mint az alattomos fogfájás. Levelet kezdek írni neki, amelyben udvariasan megkérem, hogy ne bántson engem, majd összetépem a levelet és felteszem magamban, hogy holnap kilesem a folyosón, a lépcsőházban és személyesen beszélek vele, csokrot küldök neki, ha kell, meg is kérem a kezét, ha muszáj. Hányszor határoztam ezt el tíz év alatt. Sohase váltottam be.

Ilyenkor este még tűrhető és hangulatos ez a szenvedés. A leány fönn zongorázik és én monológokat mondok a falaknak. Reggel azonban hallucináló fejjel hallgatom az ágyban. Hajnali tíz órakor, mikor az álmatlanság minden viharával és szürkéségével, nyitott szemmel fekszem a csapzott ágyon, amely céltalan erőlködés után zátonyra jutott s megfeneklett az álomban és az éjszakában, újra megkezdődik a dobogás, a csörömpölés és gurulnak a skálák, cifrázva, hegyes staccatóval, vagy lágyan és folyékonyan, a legato sima hullámaival. Egyszer úgy tetszik, hogy üvegszilánkokat ráznak a fejem felett. Máskor egy mennydörgésre gondolok, egy földindulásra, vagy egy heves szivdobogásra. Kőművesek jöttek és hegyes vaskalapáccsal bontják a házat. A kis lány ujjai mint fehér lovacsákák nyargalnak körbe-körbe egy taposómalomban. Többnyire a párnámba harapok és imádkozom. A leány egyszerűen gonosznak és szívosnak tetszik, egy kis tizenöt éves furiának, aki megboszulja összes bűneimet. Merevnek és akaratosnak látom az arcát, a buta lányok minden akaraterejével. Már éhomra is skálázik. Nem is egyedül van, de vele együtt száz és ezer kis testvére és körül-tánczolják az ágyamat, mint apró boszorkányok és nevetnek és ujjonganak és hanczuroznak a reggeli ködben. Csodálkozom a merészségén. Hogy meri gyötreni a zongorát, ezt a zene-oroszlánt, amivel titánok birkóztak. Hogy nem fél, hogy felmordul, míg pántlikát fűz a sörényébe és manicure-ollóval vágja a körmeit. Hogy nem sápad el az éhségtől. Igaz, hogy ez csak egy bérelt pianino, egy fogatlan és beteg oroszlán. Az ő türelme nagyobb, mint a szókincsem. Felmászik a legmagasabb hanglétrára és kaczagva, csikorogva, szíszegve csuszik le. Hideggel zuhanyoz és forrósággal önt el. Ránczigálja álmatlan testemet. Csiklandja a szempillámat. Végigkarimzál rajtam hosszú, hosszú hangjegyekkel. Káromkodássá változtatja az imámat. Néha-néha egy kicsikét vár és csaléteknek felém dob egy percnyi csendet, mig

visszafojtott lélekzettel tapadok a plafon arabeszkjeire: és a szememre leszáll a hit s az ereimen átborzong melegen és bűvösen az álom.

Egy pillanat múlva azonban megint újra kezdi.

Kosztolányi Dezső.

INNEN-ONNAN.

⊙ A szeizmográf. Egyszer megálltam előtte és azt gondoltam: a fiam Kelet-Indiában katoná, a testvérem Madagaskárba zuhlott és az apám Kaliforniában ás aranyat. Te rongyos, nyugodt: tő, ha te most megmozdulnál és egy csöpp hullámvonalat vésnél a kartonra, akkor összetörnélek. Akkor valahol megmozdult a föld és a házak egymásba omoltak: — te ezt jelentetted nekem, de nem mondd meg, hol történt. És nekem félőrülten kell két napig szaladgálnom, míg a táviró nehézkesen és dadogva hírül hozta, hogy az enyéimnek sem történt bajuk, csak egy amerikai sziget süllyedt az oczeán alá... Ezt gondoltam egyszer a varázstű előtt és most megint tétlenül kell a szeizmográfra nézni, mely rettentőt jósolt és aztán csökönyösen megállt. Miért engedi az emberiség, hogy a saját találmányai nyugtalanítsák, neuraszténiássá tegyék és mért nem dobja szemétre ezt az apró gépezetet, mely belénk szur és elnémul? A táviró lassu és egy hétig kell izgatottan várunk, mert a civilizáció e két instrumentumának nincs egymáshoz csatlakozása. Milyen különös és válogatott büntetése ez a kulturált-ságnak, milyen aláomos boszúja a természetnek, melynek testét villamos hullámokkal hasították át. Jobb lenne a kurírok és előfogatok idejében élni, mikor két hónapig utaztak hozzánk a gyászhirok...

➤ A mozgalom vége. Tehát megvan. Végezetül is, annyi küzdelem, annyi harcz és háborúság után végre csak mégis meglesz. Nem hiába folyt annyi szó, annyi tinta hölgyi részről, nem hiába kopott az angol Rosikák esernyője Lloyd-George fején és Asquith hátán, nem hiába kukorikulták éveken keresztül a szuffrazettek, a midinettek, a frökenek és mind a többi nőnemű Chanteclerek, hogy »jogot a nőknek!«, a mozgalom végre diadalt aratott és a jog, a rég vitatott jog, a férfival való egyenlő jogosság kora végre is felvirradt. Megjött a jog és boldog embarras a richesse-ben: két szára is van neki. Igen, két szára. Mért a jog, amiért nálunk a világ összes Cziczedilije felolvasáson vendégszerepeltek, a jog, amely miatt Angliában nem volt tanácsos eleven miniszternek kimerészkedni az utcára, a jog, amely lerombolja a középkori választófalat férfi és nő között, a jog, a Jog, sőt JOG egyelőre kettős szárbán fog jelentkezni. Ebrlich óta minden téma szalónképes, tehát már csak kimondhatom: a jog első megjelenésében mint gatyá fog jelentkezni. A jövő év tavaszának a női divatja az lesz, hogy a világ szebbik fele is gatyában fog járni. Természetesen nem holmi vászon lábhüvelyben, avagy pedig gyoicsgatyában, mint a régi világ romantikus haramiái, hanem selyem salaváriában, mint a mohamedán világ háremeinek az asszonynepe. Azzal is okolják meg a megjelenését. Igazi, hamisítatlan asszonylogikával úgy magyarázkodnak, hogy a mai női divat amúgy is erősen hajlik a keleti, a törökös motívumok felé, a kalapok határozottan turbánjellegűt vettek fel, a sál mindenféle formátumban virágzik, a tarka, nagyvirágos szövetek, a selyemnek és a prémnek a pompája díszlik: le kell tehát vonni a végső konzekvenziát is és fel kell vonni a gatyát. És meglesz, szentügye meglesz a néhezni, de mégis biztosan következő tavaszra az első női gatyá. A gatyá, amelynek a személyes névmása nem qui, hanem quae, az artikulusa pedig nem hó,

vagy der, vagy le, hanem hé, vagy die, vagy la. Micsoda perspektíva! A magyar Montmartre milyen érzékenyen fog énekelni »la gatthia«-ról, a magyar Charlottenburg milyen klasszikus filozófiával fogja megmagyarázni, hogy többé már nemcsak a Hose die, hanem a sokáig parlagon hevert magyar gatyá is felveszi a nőnemű artikulusát és így azután megint nagyot lépünk egyet nyugot felé és megközelítjük még jobban az árja kulturát. Micsoda perspektíva! Képzeld csak el magadat, olvasóm, a villamos kocsí valamelyik megállóhelyén és onnan tekints végig ezen az új perspektíván. Egy olyan pillanatban, amikor idősebb nők csapata — az idősebb nők rendesen csapatban járnak — kapaszkodik fel a kocsí felhágóján. Eddig csak kinyitott esernyők, avagy nagyobbbszabású szakajtókosarak látásában volt részed, de ezentúl visszaemlékezhetel boldog diákkorodra, amikor a professzorod megmagyarázta, hogy még a Föld is nőnemű, mert két haemisphaerából áll. Micsoda perspektíva! Minden télen vágyódom a tavaszra, de így még sohasem vártam az első rügynek, akarom mondani első gatyának a fakadását, mint az idén.

⊙ Az előleg. Söhase hittük, hogy Vázsonyi Vilmos dicsérni is tud. Mindig a támadók szerepében láttuk s kevés publicista és szónok állotta meg úgy helyét ebben a szerepben, mint Vázsonyi. A Terézváros népszerű képviselője most megelégette ezt a szerepet, ami nyilván a korral jár. Koros tragikákból kitör a vágy, hogy a naivák szerepében árássanak sikert. Vázsonyi is új sikerekre vágyott, új oldalról akarta megismertetni nagy erejét s a képviselőház szerdai ülésén premiért rendezett a dicséretből. Minden bevezetés nélkül jelenthetjük, hogy Vázsonyi nagyszerűen tud dicsérni is. Ember még sohase dicsérte oly szépen, melegen, elragadón Vázsonyit, mint maga Vázsonyi Vilmos. De ne gondolják ebből, hogy Vázsonyi izléstelen volt. Vázsonyi a fővárost magasztalta s mert a mai főváros magán hordja Vázsonyi kezemunkáját, csak természetes, hogy az alkotás magasztossága az alkotóra vet fényt, dicsőséget. Tíz évvel ezelőtt a főváros még nem szolgált rá a magasztalásra. Tíz év előtt Budapest még a korrupció fészke volt, ahol a bizottsági tagok maguknak költötték ki a tojásokat. De ma? Ma Vázsonyi a főváros egyik vezére, s ahol ő a vezér, ott nem szabad korrupciónak lenni még akkor sem, ha tényleg van még korrupció. Az ő reputációja nem tűr korrupciót, tehát Budapestről ma azt kell terjesztetni, hogy mintaképe a tisztaságnak. Nem vonjuk kétségbe, hogy Bárczy István alatt kiszédtek a korrupció néhány zápfogat s Budapest azon az uton van, hogy a törzsfőnökök kezéből átmenjen a nép birtokába. De ez még messze van s így hát korainak kell tekintenünk a dicséret nagy részét, amiket Vázsonyi előlegezett önmagának. Ez azonban nem baj. Vázsonyi ezt az előleget megérdemelné másoktól is, nemcsak önmagától.

⊙ A Journal jubilál. A józan polgári szellemnek és a tiszta liberáliszmusnak jubileuma volt az elmúlt héten. Még azt is hozzátehetjük volna, hogy jubileuma volt a magyar hazafias publicisztikának, de ezt a jelzőt annyira kompromittálták és annyira közhelylyé devalválták, hogy ma már gyanúsítás számba megy ilyen jelzőkkel illetni valakit. Maradjunk hát a józan polgári szellemnél és a tiszta liberáliszmusnál. Ez a két fogalom egyesíti magában legjobban azokat a szolgálatokat, miket a jubiláló »Neues Pester Journal« tett negyven esztendő óta az országnak. A lap előkelő izlését respektáljuk, ha tartózkodunk a további dicséretektől s így mindössze annak megállapítására szorítunk, hogy a kapcsok közül, mik Magyarországot Európához fűzik, nagyon sokat a jubiláló

lap szellemi műhelyében kovácsoltak. Bródy Zsigmond európejersége vitte a lapba ezt a szellemét, s Bródy Lajos, az újság mai szerkesztője továbbfejlesztette ezt a rábizott örökséget. Ez a fejlődés nagy megnyugtató mindazoknak, akik kételkednek abban, hogy Európában élnek-e, amikor Magyarországon laknak.

⊙ **A kávéházi turisták.** Egy belvárosi csendes kávéházban ültek ezek a kedves fiatal emberek és a nagy tükörlablakon át nézegettek ki az életbe. Az egyik bankban robotolt, a másik még iskolában, de valamennyien ifjak voltak és a kávéház jelentette számukra a szabadságot, az érvényesülést és a jövőt. Az olcsó pikkolók gőzében tervek és eszmék tűnedezték fel, a menetrend minden perczen rendelkezésükre állt, és lassan-lassan kikötővé vált a kávéházi asztal, ahonnan nagy-szerű robinzonádok felé vezetett az út. És a fiatal emberek, szomorú kamasz-vágyakozással, elindultak a hegyekbe. A Tátra haván azután elfogyott a lélegzetük, a végtelenség zuhan le rájuk a fagyos levegőben és meggörbülten, sirva ültek le a hóban a pesti kávéház utasai. Az egyik szerencsétlenül járt és véresen halt meg a gletscheren, a többiek szédelegve botorkáltak a legközelebbi kunyhóig és ott a kisgyermek fáradságával rogytak össze. Nem pesti tragédia ez? A kávéház kibocsátotta a vendégeit a természetbe készületlenül, félművelten és azokon beteljesedett a hamis pesti kultúra átká. Papíralpeszre gondoltak a menetrend fölött és kedvesen vadregényes tájakra, de iszonyú ősi hidegség fogadta őket odafent és kérlelhetetlenül összetörte a kávéház turistáit.

SZINHÁZ.

G. Kertész Ella. Bajos ismertetni valamit, amit mindenki ismer. Hogy fedezzük föl, honnan vegyünk újat, érdekeset Kertész Ella művészetéről, melynek hatása, mivolta, pregnáns karaktere elevenen él minden színházlátogató tudatában és lelkiületében? Ha teszem egy megvakult habitué tiz művésznőtől hallja ugyanazt a szerepet, tévedés kizárásával rá fog ismerni, melyik közöttük Kertész Ella. Nem a hangjáról, hanem dikciója, érzelmi skálája után, s főképpen ama finomságok után, melyek e művésznő lényegéből annyira fakadnak, hogy oda is beviszi őket, ahol hiányuk föl sem tűnne. A Vígsházban milyen finomak voltak az ő cocottejai, házasságtörő bohózat-asszonyai. Valósággal arisztokratizálja az érzelmeket és a kifejezés eszközeit, anélkül, hogy alakításai csak egy pillanatra is megszűnnének reálisok lenni. Ugy mondanám, hogy mindent hárfajátékra tesz át, még a bugó kürtzót is. Tud lágy lenni s. amellet fokozni a drámaiságot. Ezt Karenin Annájában mutatta meg káprázatosan, mely darabot ugyszólván csakis az ő sajátos, finoman elmélyült alakítása tart műsoron. S talán legkevesebbet köszön a gazdag külső eszközeinek, — a szépségének, veleszületett eleganciájának és hangja zengzetességének. Ritkán érezni meg annyira a színésznő külső eszközei mellett a lélek mélységét és az intelligencia győzedelmes érvényesülését, mint ő nála. Általánosan elismert, adorált, népszerű művésznő, anélkül, hogy divatos lenne. Egy újabb divat skartba teszi a régit, de Kertész Ella győzelmesen megtartja helyét mindaddig, amíg csak maga akarja.

Bizáncz. A Nemzeti Színház egy kis hevertetés után újra színre hozta Herczeg Ferencz színes és pompától roskadozó darabját, a »Bizáncz«-ot. Ugy találtuk, hogy a darab

még mindig tudott friss és új érzéseket és impressziókat kelteni, miután megfutotta a maga kivételes karrierjét és ha az első előadások láza múltán kissé felöltöbbsé is lettek azok a teatrális hatások, amelyek azelőtt elsikkadtak, új erőben ragyogott Herczeg Ferencz dus nyelve és jelzői semmit se veszítettek a tűzökből és a parazsukból. Nekünk a felelevenítés különösen azért jelent sokat, mert az új szereposztás szerencsésnek tetszik. A császárnét ezuttal Márkus Emma játssza. Ha ügyes és talentumos színésznő, után nézzük meg őt, mindig megerősödik a hitünk az ő sokszólamu, zengő és imponáló egyéniségében, az ő ősi tehetségében, amely még mindig tartogat valami meglepőt a számunkra és minden szerepében, minden este új oldaláról, új szövekből tud megmutatkozni. Beregi Konstantin pedig változatlanul tüzes és impozáns. A császári bitor még jobban hozzánőtt heroikus alakjához. Hangja, előadása csodás volt s egész alakítása olyan, hogy figyelmünket szinte elvonta az egész darabtól s oda bilincselte az alakításhoz. Az dominálta a drámai izgalmakban oly gazdag estét.

Sötétség. A »Sötétség«-re azt mondotta a néző a premiére estéjén: nini, ez a darab igazán korszerű. Az alakjai mellett élnek, a témája a hét három napján zaklat; aktuálisabb és perczeimhez inkább tartozó színjátékot még nem láttam. Azóta eltelt annyi idő, amennyi más országban két emberöltőt tenne. Megszületett az új magyar dráma, a vigjáték és a komédia. Ez mindössze csak hat-hét évet jelent, de Ruttkay György darabját, félt volt, hogy nem fogják többé időszerűnek találni: A »reprimé« azonban az új néző ugyanugy monologizált, mint ahogy ez a premiére történt. A darab olyan friss és érdekes, hogy talán ma, amikor jobban meg tudják becsülni a színpadi értéket, nagyobb sikere volt, mint hat éve. Ruttkay György előkelő esztétikája és szigorú morálja lüktet át rajta és a reprimé sikeréhez talán az is hozzájárult, hogy témája, mint minden szomorú magyar téma, aktualitásából egy árnyalatot sem veszített. A Nemzeti Színházban javult felfogással és szabadabb mozdulatokkal játszották végig ezt a kemény és tömör modern tragédiát.

ZENE.

A karmester művészete.

I.

Az alkotó-művész címére az utolsó esztendőben többen tartottak igényt, mint annak idején, amikor még új volt, az udvari tanácsosságra. A sort a színészek nyitották meg. Utánuk jött: a rendező, a kritikus, a karmester. A kritikus, aki Alfred Kerr tanítványának vállotta magát, Jules Lemaitre-rel így szólt: Je viens parler de moi même, l'après de Goethe et Schiller. A rendező és a színész úgy fogta föl a színdarabot, hogy az holt anyag, amelyet az egyes részek tetszés szerinti aláhúzásával, elhallgatásával, hangsúlyozásával stb. ő konstruál műremekké és ezzel a műalkotás szempontjából új értéket produkál. Így történt a karmesterrel is. Wagner 1865-ben írt a dirigálásról és e művében megjelölte az utat, amelyen a »Taktischlager« elérkezik a »Dirigent«-ig és a tehetségtelen fiatal emberek özönével tódultak ez egyenes és nem tulságosan hosszú, bár fáradságos utra és nem vették észre, hogy zsákutczába kerültek, amelyen át lehetetlen a szabadba jutni, mert utjokat állják az interpretálás alá kerülő művek. Ezek a legtöbbször világos és félre nem érthető utasítások alak-

jában fejezik ki a szerzők intenczióit és jobban megkötik a karmester kezét, mint a rendezőt a szindarab. A dirigens a kotta meghamisítása nélkül nem adhat egyebet, mint ami a kottában van és a legjobb eset, ha ezt adja. (Hogy pedig mi van a kottában, ez szintén nem kétséges.) Jött azonban Bülow, aki — mint a följegyzések bizonyítják — egy kétségtelenül érdekes és mély művészi temperamentum gesztusával, mely mégis brutális volt, feldöntötte a határokat, amelyek az alkotó- és az előadóművészet között voltak és alkotó tevékenységgel folyt be a mű előadásába. A színész, aszerint, hogy mit hangsúlyoz, más és más színekben mutat-hatja Hamlet alakját. A karmesternek nincsen tetszésére bízva, hogy mit hangsúlyozzon. Ha a tétel kezdetén ez áll: *allegretto*, ezt nem lehet úgy érteni, hogy: *andante*. Ha a komponista ezt írja: *stringendo*, ezt még tévedésből sem lehet *ritenutónak* olvasni. Ha Bülow mégis a *Carmen* uvertűrjét *allegro giocoso* (= 116) helyett *andante* vette, és a torero dalának utolsó részét pláne *adagio* (amint azt Weingartner följegyezte), ezt nem lehet ujjáalkotásnak nevezni, még akkor sem, ha szokatlanságánál fogva az első perc-ben újnak és érdekesnek tetszik is. Ez tudatos meghamisítása a szövegnek, az előadóművész tulkapása. Mindez még nem is olyan régen, a fogalmak összezavarodottsága idején nem volt ilyen világos. Akkor, amint az gyakran történik, egy nagy lángelme, a zseni jogán, szuverénül kívül-helyezkedett a mesterség örök törvényein; ezt a sok bűvész-inas preczedensnek tekintette és követte a mestert a hókusz-pókuszban, anélkül azonban, hogy birtokában lett volna művésze titkának. Bülow után szabály lett, hogy az előadás ne a művet, de az interpretálót fejezze ki. (Ha az interpretáló tényleg lángész, aminthogy Bülow az volt és Busoni az, e szempont jogosultságát is el kell fogadni. Első-rendű érdekességű, hogy hogyan fordítja le Busoni például a patetik-szonátát a maga nyelvére; zongorázása, amely az önvallomás erejével hat, érdekel, mert egy nagy interpretáló lángész vallomása a legnagyobb zenéről.) Akkor minden karmester feljogosítottnak érezte magát arra, hogy a nagy mesterek műveibe belejavitson és az előadási jelek özönével korrumpálja az eredeti szöveget. E zenei züllésbe komoly, érczes és férfias hangon szólt bele egy fiatal muzsikusz, Bülownak személyes ellenfele: Weingartner Félix, a berlini Opera dirigense, egy brosürájában tiltakozott a karmesteri önkényeskedések ellen és a tiszta, egyszerű, hűséges és teljesen *önzellen* interpretálás egyedüli jogosultsága mellett tört lándzsát. Pályafutása alatt aktuálissá lett benne a dirigálásnak, mint művészetnek minden kérdése és a kérdésekre végérvényes feleletet adott. Weingartner keresztényi erkölcsöt tanít: föltétlen önmegtagadást, teljes önzetlenséget (de nem »objektivitást«), ezzel tartozik a karmester a komponistának. Ha idegen zenekarral dolgozik, az első, hogy protestáns puritánsággal jelenti ki: csak az Írás kötelezett. »Keine Einzeichnung gilt; nur die gedruckten Vortragsbezeichnungen sind zu befolgen!« A biblia hamisítatlan szövegét követeli és krisztusi szigorúsággal kergeti ki a kóklereket, kufárokat a templomból. Hirdetni az ígét, hozzá nem tenni semmit, el nem venni belőle semmit. Átélni, átszenvedni idegen fájdalokat, gyönyöröket és szenvedéseket és önzetlennek lenni az önmegtagadásig. Mert csak üveglapok vagyunk, amelyek átbocsátjuk magunkon a fényt; eszközei a nagy lelkek revelációinak. A karmester nem önálló és alkotóművész, mondja Weingartner, és dirigálásával bebizonyítja az ellenkezőjét.

F. Gy.

Művészet.

Mezőkövesdi bál.

Néhány esztendővel ezelőtt, amikor a koalíció még virágjában volt és — mint egyetlen ellenzéke — a nemzeti-ségi párt gyakran és hangosan szerepelt, furcsa társaság jelent meg egy napon a képviselőház folyosóján. Tisztes, vidéki előkelőségű hölgyek között néhány rettentően önérzetes testtartású fiatal ur, olyan ruhában, amely a széles piros szőnyeghez és a márványos falakhoz sehogy sem illett. Fehér, alul kiszélesedő, fent szűk nadrág volt rajtuk, — veszedelmesen hasonlított a legkimondhatatlanabb ruhadarabhoz — széles tüsző alól kilógott a vászon ing, amely fölött csupán valami kis mellényféle szerénykedett. Egy-szóval román nemzeti öltözetben voltak az ifjak és bár ez a ruha épp olyan tiszteletreméltó, mint a székelyek, a matyók, vagy a pápuák népviselete, mégis egészen sajátságosan festett egyetemet végzett leendő ügyvédek és nemzetiségi bankügyeszek testén egyrészt, a képviselőház kaszinó leve-gőjű folyosóján másrészt. Az ifju román jogászok azonban végtelen önérzettel viselték, nyilván abban a hitben, hogy népük, fajuk sorsán most hatalmasat lendítettek. Ez a deplaszírozott társaság eszembe jut azóta, valahányszor — szüret, farsang alkalmával — lobogós ingujju s esetleg czvikkeres csikós fiakker sarkába vágva magát, végigrobog Budapest utcáin, s eszembe jut most, amikor mezőkövesdi bál rendezésén fáradoznak ugynevezett főrangú szépeink. Főrangú szépeink ez alkalommal megteszik nekünk azt a szivességet, hogy megmontják, elcsavarják, kiterítik egy nagyszerűen originális, pompásan, brutálisan naiv vidék minden primitív művészi erényét.

A mezőkövesdi népviseletnél sok izlésesebb, finomabb, motívumokban gazdagabb lehet ezen a világon. Tarkább és sajátságosabb azonban egy sincs talán. Tulajdonképpen népművészeti tevékenységet hordozó része csak a vörössel kivarrott ing és a tarka selyemmel széles himzett kötény. A ruházat, az asszonyi ruházat többi darabjai bolti, gyári elemekből vannak összeállítva, de a szivárvány minden ragyogását megszégyenítő, barbár erejű színskála szerint. Két-háromszáz ilyen fantasztikus ezeregyéjszakai színpompába öltözött asszony, nyári vasárnapon, amint a templom-ajtón kiözönlök s a napfény a színeket szinte lángra gyújtja: felejthetetlen látvány. Más kérdés azután, hogy nem csupán a színösszeállítás barbár erejű: a mi angol ruhákhoz szokott szemünknek, érzésünknek barbár bizony ez a viselet is. Száz rőf kelméből készített ezer ránczu szoknyák. A derékon ingváll, kistrékli, pruszlik, átalvető kendő. Az ingváll karja jól kitömve. A fejen ugyancsak keményre, szélesre kitömött nehéz selymekendő. A nehéz, mozgást akadályozó, egyáltalában nem praktikus ruháknak ezt a tömegét alig bírja ki más, mint aki gyerekkorától hozzászokott. A matyó asszony hozzászokott, mert nem sokkal célszerűbben, de épp ily elragadó fantáziával színezetten öltöztetik karon ülő gyerekkorától. Már most, főrangú, sőt főhercegi rangú szépeink a farsangon mezőkövesdi bált akarnak rendezni s ott megjelenni matyó kosztümbökben. Tegyük, ha kibírja — a válluk. Meg a derekuk. Meg a csipőjük. Ha komolyan veszik és pontosan utánozzák a matyó öltözködést, bizony nem lesznek irigyléseméltók. Más ember mulatságába persze nem illik, sőt nem szabad beleszólni, még az ember-szeretet nevében sem. A modern, téli és nyári sportokkal megedzett ladyk utóvégre sok mindent kibírnak. Ez az egész mezőkövesdi bál csupán azért érdemel meg néhány szót, mert meg volt írva róla, hogy rendezése a népművészet, a speciális kövesdi népművészet fellendítése érdekében történik. Hát erről a híresztelésről nyugodtan megállapíthatjuk, hogy teljesen alaptalan. Nem. A mezőkövesdi bál-

Szeplős és pattanásos hölgyek és urak részére kizárólag a *Diana-arczkrém* és *Diana-szappan* bőrápoló- és szépítőszert ajánlható. Ára 75—75 krajczár. Egyedüli készítő: Erényi Béla *Diana* gyógyszerháza, Budapest, Károly-körút 5.

IRODALOM.

tól a matyók ornamentális érzéke, színérzéke nem fog fel-
lendülni. Ellenkezőleg. Hanyatlani fog. A bál rendezői
ugyanis úgy képzelik, hogy a kosztümöket, a díszeket egye-
nesen a helyszínén rendelik meg. Ez talán jelent néhány
fillér jövedelmet Mezőkövesd számára, — bár amikor kézi-
munkáról van szó, a legelőkelőbb hölgyek is a legfukarabb
megrendelőkké válnak — az idegen izlés, az idegen, asz-
zonyi, báli, kosztümi kívánságok bevitele azonban a nép-
művészetre nézve — ha már erről beszélünk — halálosan
veszedelmes lehet.

Nem tartozunk éppen azok közé, akik az ősi erények,
szokások, izlés romlásán örömet és minden meggondolás
nélkül él-elkeseregnek. Az ősi izlés persze hogy változik.
Más jön helyébe és ez a más, ez a mai egykor — szintén ősi
lesz. A nép művészete szintén nem marad állandó, de éppen
mert ezt tudjuk, mert ismerjük az emlékek tudományos
és artistikus szempontból egyaránt szükséges megőrzésének
nehézségeit s a továbbfejlesztés szűk lehetőségeit, éppen
ezért kell feljegyeznünk, hogy a népművészettel foglalkozó,
hozzaértő, szeretettel teljes emberek, közöttük az ipar-
művészeti társulat néhány derék munkása a legnagyobb
rettegéssel látják már régóta, miként avatkoznak a kényes
és teljes szakismeretet megkövetelő dologba asszonyi
dilettánsok.

A népművészet: egy a vasutak kifejlődésével teljesen
befejezendő kör végtelenül becses maradványa. Konzer-
válását hozzáértő módon, bár kevés eszközzel, már meg-
kezdtek. Fejlesztése, amint mondtuk, csak nagyon szűk
határok között lehetséges, mert hiszen a gyárak idejében
a primitív, minden szükségletet önmagában, önmaga szá-
mára előállító gazdálkodás vissza nem varázsolható. Amely
ága e primitív tevékenységnek még fenttartható, a dolgot
szerető és ismerő ember legfőbb igyekezete arra irányul ott,
hogy minden rontó tudákoságtól, félig megemésztett isme-
retektől megóvja, naiv primitíviségében a falusi öntudatlan
művészeket megtartsa. A dilettáns, az asszonyi beavatkozás
ennek éppen az ellenkezőjét cselekszi. Volt rá példa, hogy
pompás, régi minták után himező parasztasszonyok kezébe
német divatlapokat adtak és a fajszeretett, a néptámogatás
szent nevében egyszerre tönkre tettek egész ősi kultúrát.

Attól tartunk, ez a veszedelem fenyegeti Mezőkövesdet
is. A páratlan színszeretettel megáldott matyóktól egyszerre
tömegmunkát követelnek báli határidőre, minden óvatossá-
g nélkül mintákat nyomnak a kezükbe, ravasz pesti ötle-
tekre tanítják őket; a mezőkövesdi bál nem lesz valódi,
de meghamisítják legalább Mezőkövesdet is. Ez azután valósá-
gos felmérhető, sőt alig felmérhető veszteség, több okból.
Mert a matyók hire elment már messzi külföldre is és ez a
darab föld, amíg szüzi tisztaságában megmarad, akár némi
kis idegenforgalom teremtésére is alkalmas. Mert a hami-
sitatlan kövesdi forma és színmotívumok festők, szobrászok,
de különösen iparművészek számára gazdag, bővizű forrás
gyanánt kínálkoznak. Mert — közbevetőleg — minden,
ami a matyó viseletben szép, csakis *en plein air* érvényesül,
szobában, villamvilágításnál, szűk szoknyához szokott
hölgyek testén artistikus íztől teljesen ment néprajzi fur-
csasággá válik. Mert végül egy kis óvatossággal s a dilet-
tanzizmus teljes kikapcsolása mellett valóban lehetne még
olyan árukat produkáltatni Mezőkövesddel, amelyek talán
nem felelnének meg egy farsangi mulatság közepes tömeg-
igényeinek, de annál nagyobb keresletre számíthatnának
minden belföldi és külföldi gourmet-nál. Mezőkövesden
még van mit rontani. Ezért volna jó, ha a matyókat és az
egész népművészetet kihagyná tevékenysége köréből az
egyébként oly becses, oly hasznos és oly szimpátiuk nő-
egyleti báli mozgalom.

Lengyel Géza.

Három verseskönyv. A szél hordta össze őket egyszerre
az íróasztalra, egyéb közösségük nincs. Az első a rangsorban
Farkas Imre, gyengéd és lovagi érzések fátyolos szavu poétája.
A kötetének *Lys* a címe. Lys az a bizonyos párisi modell, aki
a magyar szobrászt megihlette, aztán elhagyta. A szobrász elő-
nyös házasságot kötött homályos gyermekkorának rangja feletti
ideáljával és hazatért a Szajna partjáról a Tisza partjára. De mi
haszna pompa, kincs, a szobrász nem tud többé alkotni, vissza-
robg Párisba, lázasan keresi Lys-t és megtalálja a Bécetre-t.
Ime, a lírai regény. Van benne néhány kedves és lágy tónus,
de sok papirosizgalom és csak a használattól kifényesedett
frázis. A Lys-en kívül néhány melódia zeng a könyvben, vegye-
sen szépek, érzelmesek, igazak, mesterkéltek. Melegen óhaj-
tanók, hogy Farkas Imrében, a költőben életre keljen a kritikus,
legalább annyira, hogy a maga gazdag bőségű, de kevert ter-
mését megrostálná. — *Szembe a nappal* tekint *Sik Sándor*, néhány
formás és még több formátlan vers szerzője. A formát nem
maga találta ki, azt kölcsön kérte amaz újaktól, akik moder-
nek, mivelhogy ma élnek és holnap már árván hagyott ebük
semi fog vonítani sirjukon. Sik Sándor is játszadozik a szavakkal,
becézgeti, ismétli, mámorosan váltogatja őket. De néha meg-
áll a maga lábán, megszólal a maga nyelvére és ilyenkor kiderül,
hogy milyen kár a szomszédba mennie egy kis ihletért. — A leg-
furcsább a *Hamvasztás* című füzet. Ennek Taxus álnevű
szerzője harminczöt változatban zeng egy témát, a halottak
elégetésének szép és nemes témáját. Erről a kérdésről nálunk
— mint egyebütt is — sokat vitatkoztak. Legkomolyabb
lapunk, a Borsszem Jankó, körkérdést is intézett hazánk nagy-
jaihoz és írástudóihoz: temetés-e vagy hamvasztás? A leg-
találhatóbban Seifensteiner apó felelt: *Mboh!* Azt hittem, ezzel
az ügy lezárult. Tévedtem. Hamvaiból megélemedett és most
harmincz kötött és öt kötetlen beszédű költeményben kiált
diadalért. Furcsa, de nem érdek nélkül való poézis. Vajjon
meg fogja-e növelni a halotthamvasztók gyér táborát csak egy
katonával is? Avagy új tábor fog harczra szólítani; amely-
nek tüzes jelszava a versírók élve elhamvasztása? *Chi lo sa?*

Magyar Figyelő. A képviselőháznak vagy a nivója ala-
csony, vagy a nyilvánossága kicsi. Ezt kell következtetnünk
abból az eseményből, hogy gróf *Tisza István* és *Herczeg*
Ferencz egy nivós revue-ben fordulnak a magyar közönség-
hez. Nem az országgyűlés padjait, de egy folyóirat hasábjait
veszik igénybe, hogy a magyar értelmiséget politikai, társa-
dalmi és irodalmi felfogásaiknak megnyerjék. Az új revue
ennek a két előkelő egyéniségnek a szellemét tükrözi vissza s
ez eléggé garantálja a vállalkozás sikerét. A Magyar Figyelő
Singer és Wolfner kiadásában kéthetenként jelenik meg.

KÖZGAZDASÁG.

A Magyar Általános Takarékpénztár Rt. jan. 4-én tartott
közgyűlése az igazgatóság indítványára elhatározta az alap-
tőkének, 10.000 db 500 koronás új részvény kibocsátása után,
10 millió K-ról 25 millióra való felemelését. A közgyűlés hatá-
rozata szerint a kibocsátandó részvények felét a régi részvé-
nyeseknek ajánlják fel; az új részvények másik felét az
igazgatóságnak fix módon sikerült egy konzorciumnál elhe-
lyezni. Az új részvények 1911 jan. 1-től részesednek az intézet
nyereségében. A régi részvényeseknek 8 régi részvény után
1 új részvényre elővételi joguk van, amely elővételi jogukat
1911 jan. 18-ig gyakorolhatják.

Felelős szerkesztő és kiadótulajdonos: KISS JÓZSEF.

Aláírási felhívás.

Hivatkozással a magyar kir. pénzügyminiszter ur. Excellenciájára hirdetményére

200.000,000 kor.

= 170.000,000 n. b. márka = 210.000,000 frank = 8.333,333,6,8 font sterling névértékű

1910. évi m. kir. adómentes 4%-os állami járadékkölcsön

ezennel nyilvános aláírásra bocsátatik.

Az aláírás

1911. évi január hó 11-én, szerdán,

az egyes aláírási helyeknél szokásos üzleti órákban, az illető helyek által közölteendő feltételek mellett történik és pedig:

BUDAPESTEN: a magyar királyi központi állampénztárnál,

a Magyar Általános Hitelbanknál,

a m. kir. postatakarékpénztárnál,

a Pesti Hazai Első Takarékpénztár-Egyesületnél,

a Pesti Magyar Kereskedelmi Banknál;

a magyar szent korona országainak területén:

a 4%-os magyar koronajáradék szelvényeinek beváltásával megbízott valamennyi állami pénztárnál;

továbbá:

a Magyar Általános Hitelbank,

a Pesti Magyar Kereskedelmi Bank és

a Wiener Bank-Verein összes fiókjainál;

WIENBEN: az S. M. v. Rothschild bankháznál,

a K. k. priv. Oesterreichische Credit-Anstalt für Handel und Gewerbe című intézetnél,

a K. k. privilegirte allgemeine österreichische Boden-Credit-Anstalt című intézetnél,

a Wiener Bank-Verein című intézetnél,

a Kais. kön. privilegirte Österreichische Länderbank című intézetnél,

továbbá:

a K. k. priv. Österreichische Credit-Anstalt für Handel und Gewerbe,

a Wiener Bank-Verein és

a Kais. kön. privilegirte Österreichische Länderbank című intézetek összes ausztriai fiókjainál;

ezenkívül **Berlinben:** a Direction der Disconto-Gesellschaft című intézetnél, S. Bleichröder bankháznál, Mendelssohn & Co. bankháznál, a Bank für Handel und Industrie című intézetnél; **M/m. Frankfurtban:** a Direction der Disconto-Gesellschaft című intézetnél, a Filiale der Bank für Handel und Industrie című intézetnél; **Hamburgban:** a Norddeutsche Bank in Hamburg című intézetnél, L. Behrens & Söhne bankháznál, M. M. Warburg & Co. bankháznál; **Münchenben:** a Filiale der Bank für Handel und Industrie című intézetnél, a Bayerische Hypotheken- und Wechselbank című intézetnél, a Bayerische Vereinsbank című intézetnél, Merck, Finck & Co. bankháznál; **Leipzigben:** az Allgemeine Deutsche Credit-Anstalt című intézetnél és ennek Becker & Co. osztályánál, a Filiale der Bank für Handel und Industrie című

intézetnél; **Breslauban:** E. Heimann bankháznál, G. v. Pachaly's Enkel bankháznál, Eichborn & Co. bankháznál; **Kölnben:** Sal. Oppenheim jr. & Co. bankháznál; **Zürichben:** a Schweizerischer Bankverein című intézetnél, a Schweizerische Kreditanstalt című intézetnél; **Baselben:** a Schweizerischer Bankverein című intézetnél, a Schweizerische Kreditanstalt című intézetnél; **Genfben:** a Schweizerischer Bankverein című intézetnél, a Schweizerische Kreditanstalt című intézetnél, az Union Financière de Genève című intézetnél; **Brüsszelben:** a Banque de Bruxelles című intézetnél, a Banque Internationale de Bruxelles című intézetnél, a Crédit Général Liégeois című intézetnél; **Antwerpenben:** a Banque d'Anvers című intézetnél, a Banque Centrale Anversoise című intézetnél; **Amsterdamban:** L. Auerbach bankháznál, Lippmann, Rosenthal & Cie bankháznál, az Amsterdamsche Bank című intézetnél.

A magyarországi és az ausztriai aláírási helyeken eszközözlendő aláírásokra nézve a következő feltételek állapíttatnak meg:

1. Az aláírási ár 91.60%-ot tesz, hozzáadva az 1910. évi szeptember hó 1-től az átvétel napjáig járó 4%-os folyó szelvénykamatozatot.

2. Az aláírás bejelentési ívekkel történik, melyek a fentemlített aláírási helyeken költségmentesen kaphatók.

3. Az aláírás alkalmával az aláírt összeg 5%-a biztosítékképpen leteendő és pedig vagy készpénzben, vagy olyan a napi árfolyam szerint számítandó értékpapírokból, melyeket az illető aláírási hely elfogadhatóknak tart.

4. Az aláírás alapján átengedendő összeg az aláírás befejezte után mielőbb megállapíttatik s arról az aláírók értesítetnek. Minden aláírási helynek jogában áll az egyes átengedések összegét belátása szerint meghatározni. Ha az átengedés az aláírásnál kevesebbet tenne, a biztosíték felesleges része azonnal visszaadatik.

5. Az aláíró az aláírása alapján részére átengedett kötvényeket f. évi január hó 26-tól kezdve legkésőbb f. évi márczius hó 10-ig tartozik átvenni. Az aláírónak jogában áll a neki átengedett kötvényeket a megjelölt időn belül 4800 koronánál nem kisebb részösszegekben is átvenni. Az átvétel megtörténte után az aláírási hely a letett biztosítékot elszámolja, illetőleg visszaadja.

6. Bejelentések, a melyek bizonyos meghatározott címletekre szólnak, csak annyiban vehetők figyelembe, amennyiben ez az aláírási helyek mérlegelése szerint lehetséges.

7. Az átvétel ugyanazon helyen eszközözlendő, ahol az aláírás történt.

Budapest és Wien, 1911. január havában.

Magyar Általános Hitelbank.

M. kir. postatakarékpénztár.

Pesti Hazai Első Takarékpénztár-Egyesület.

Pesti Magyar Kereskedelmi Bank.

S. M. v. Rothschild.

K. k. priv. Oesterreichische

Credit-Anstalt für Handel und Gewerbe:

K. k. privilegirte allgemeine österreichische

Boden-Credit-Anstalt.

Wiener Bank-Verein.

Kais. kön. privilegirte Österreichische Länderbank.